

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

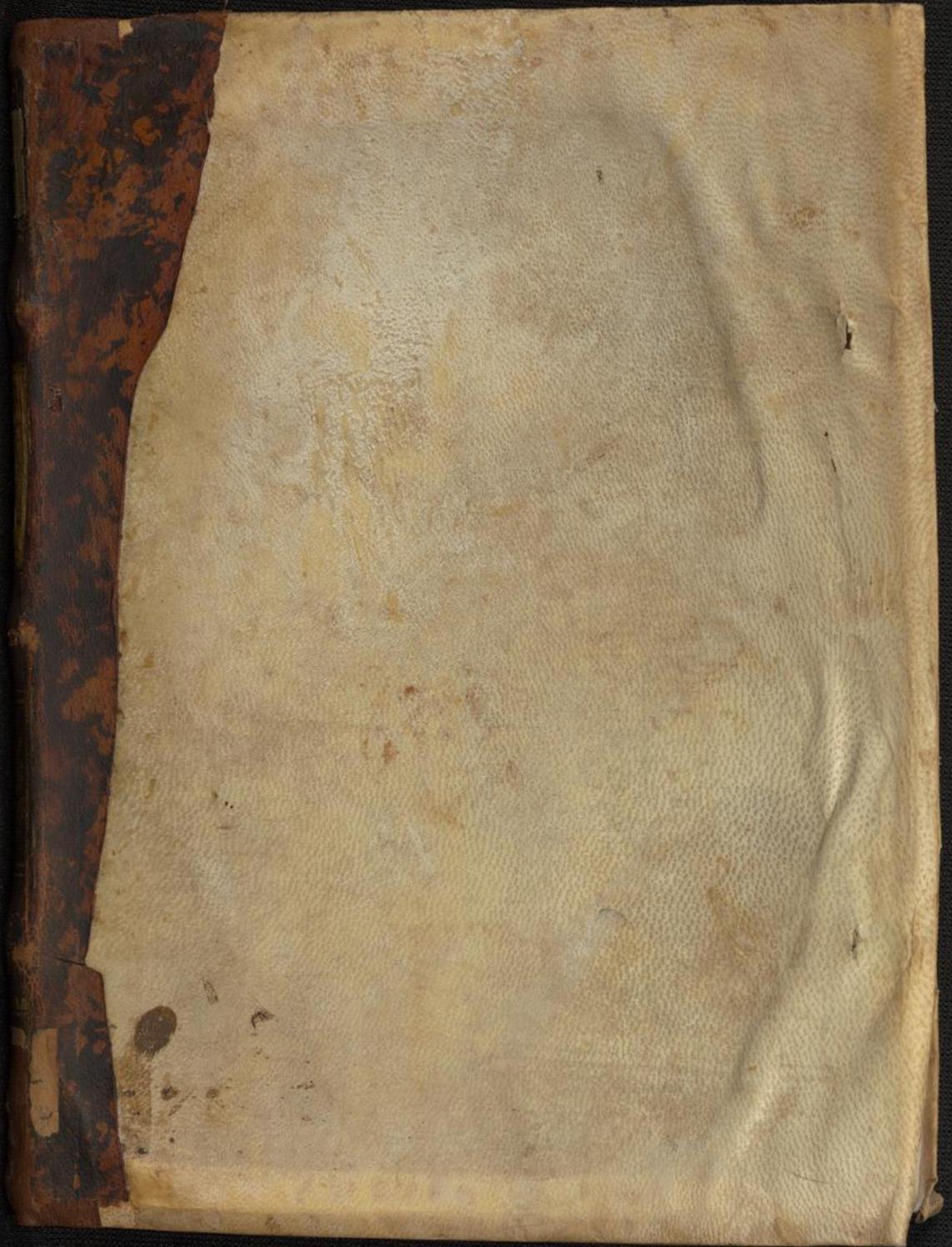
Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Partitionum oratoriarum Ioannis Sturmii - Cod. Rastatt 40

Sturm, Johannes

[S.l.], Octobrib. Anno 1588

[urn:nbn:de:bsz:31-300511](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-300511)

~~Durch 123~~
Rastatt 40

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

150

PARTITIONVM

ORATORIARVM IO

ANNIS STVRMII

DIALOGVS . I .

DE INSCRIPTIONE LI

BRI ET DE METHODO.

CAPVT . I .

Quare partitiones oratoria huius Dialogi
inscribuntur.

Cap: 1.

PARTITIONES IN

*scribuntur propter methodum partitoriam, quam auctor
in his explicitis praeceptis sequitur. Et oratoriae*

partitiones; quoniam præcepta traduntur de arte orato-
ria, sine facultate dicendi.

Quid est Methodus?

Methodus, ù Sabnarua, est rùia et ratio quæ in
tradendis artibz. atq; disciplinis solet adhiberi.

Quotuplex est talis Methodus?

Triplex præcipue: Syndechni, Anadyluni, et Dia-
cteni.

Quæ dicitur methodus Syndechni?

Syndechni, Latine compositoria potest appellari,
est, quæ à minimis et simplicissimis partibz principio
facto, ad totius institutionem progreditur: Et hæc
methodus servatur in arte Grammatica, in qua
principium fit à litteris, inde progressio ad syllabas,
ad dictiones, ad orationem.

Quæ Anadyluni?

Anadyluni, s. resolutoria methodus est, cum contrario
ordine à toto descendit ad simplicissimas partes: Et
in indicatione Dialectica, Syllogismus resolvitur
in partes maiores: id est; Propositiones: et hæc rù-
sum in minores sive terminos resolvuntur.

Qua Diapetema?

Diapetema, id est, partitoria dicitur: cum a definitione incipimus, et singulas partes in ea comprehensas, dividendo partiendoque, consideramus ordine, donec ad finem artis perveniatur. Atque hac docendi ratio, quia fuit a Cicerone observata, in his scriptis de arte dicendi, opus hoc partitionum nomine solet appellari.

Capitulum secundum.

De definitione Rhetorices, de partibus eius, et primum de vi oratoris.

Quo igitur nomine dicendi ratio solet appellari?

Putoemum a Grecis nominatur; a Latinis et Cicerone vocatur ars, vel ratio vel doctrina dicendi: Itemque facultas vel vis oratoria.

Quid est Rhetorica?

Est doctrina dicendi, secundum Ciceronem vel est bene dicendi scientia: et ut Aristoteles definit.

Putoemum est Syracusanus exasor et Iseuba

Cap: 2

Definitio
Rhetorices.

Ἰσὶς ἐνδελοκουρον πιδασωρ. ἰδ ἐστ. Rhetorica est facultas, quid in unoquoque facere possit, ad persuadendum.

Quot in partes distributa est Rhetorica?

Græcia

In tres: in nomen oratoris, in orationem et quaestio-
nem. Atque in his partibus occupatur omnis præceptio
artis dicendi; quemadmodum etiam in alijs artibus, ut
consideretur solum; primum ipse artifex, quodque ad
ipsius officium pertinet: deinde opus, quod ipsi facien-
dum est: et tertio materia, in qua is occupatur.

Quid dicitur nomen oratoris?

vis oratoris

ἰδ, quod a Græcis vocatur ἡ δὴρακυβ, ἢ ἰσὶς ἐλορ
ἢ ἰσὶς ὀρατωρῶν: hoc est. Facultas vel officium ora-
toris. In quo observandum est; primum, quis
sit orator: deinde, quam materiam tractet: tum,
quod sit eius officium; et postremo, quibus in rebus illud
sit positum.

Quis est igitur orator?

describitur
oratori.

Vir bonus, dicendi peritus: et ut Græci eum descri-
bunt: ὁ ἐν τῷ ἀρετῇ ἐστὶν ἐνδρακυβ, ἢ ἰσὶς ὀρατωρῶν
ἐστὶν.

Quam materiam tractat orator?

Materiam ille communem habet cum Dialectico; res
 videlicet omnes quæ ad dicendum proponuntur.

Ma quam tractat
 or.

Quod est officium oratoris?

Dicere accommodatè ad persuadendum: et finis; dicen-
 do persuadere. Tamen si finem illum non semper asse-
 quatur: quemadmodum nec Medicus suæ artis finem
 semper attingit: tamen si dixerit accommodatè, officio
 suo satisfecit videri debet.

Officiū et
 finis oratoris.

Quot iam in partibus versatur illud

officiū?

In his quinque. Inventionem, collocationem, elocutionem,
 actionem, et memoriam.

In 5 partibus
 versatur officium
 oratoris.

Quid est Inuentio?

Inuentio, nō evendit est rerum verarum et verisimilium Inuentio qd?
 nō excogitatio, quæ causam probabilem reddant. Sunt
 enim argumenta quibus utitur orator, alia alijs firmiora
 et veritati magis consentanea.

Quid collocatio?

Collocatio nō latè est ordo et distributio rerum,
 quæ deorsus tract, quid quilibet, locus sit collocandum.

Collocatio qd?

Elocutio 9°.

Quid Elocutio?

Elocutio, n̄ dicitur, n̄ collocatio est idoneorum uerborum
et sententiarum, ad inuentionem accommodatio.

Actio 9°.

Quid actio?

Actio, n̄ inuocatio, est uocis, uultus, et gestus moderata
cum ueritate.

Memoria 9°.

Quid memoria?

Memoria, n̄ uerbum, est firma animi rerum et uerborum,
dispositionis perceptio. s.

Quomodo hae quinque partes sunt
distinctae?

Distinctio hae
5 partium.

Distinctae sunt secundum materiam duplicem: res scilicet,
aliqua uerba. Nam Inuentio et Collocatio occupantur in rebus;
Actio est, Argumentis: Elocutio et pronuntiatio in uerbis.
Memoria denique communis est, et ceterorum omnium
quasi custos et thesaurus.

De oratione, de partibus orationis et cuiusque
partis fine proprio.

Capitulum tertium.

Capitulum 3.

Secunda pars
Rhetorices
de oratione et
9°.

Quanam est altera pars Rhetorices?
Oratio, quae a Graecis ad uos appellatur.

Quid est oratio oratoria?

Est elegans et copiosum dictionis genus, ad usum forensem, et alias vite humanae utilitates accommodatum. Oratio qd.

Quot sunt partes orationis oratoriae?

Quatuor: Exordium, Narratio, Confirmatio, et Peroratio. Partes orationis oratoriae.
 Quia enim plures partes, quae à caeteris auctoribus considerantur, sub istis quatuor comprehendi possunt. ut. Retinatio sub confirmatione; Propositio et Inversio sub confirmationis principio; Amplificatio, et sub caeteris omnibus et maxime sub peroratione.

Quid est exordium?

Exordium loquutionis, est principium orationis, per quod animus auditorum aut iudicis constituitur, et apparatus ad audiendum. Exordium qd.

Quid Narratio?

Narratio, dicitur, est rerum gestarum, aut penitus ut gestarum, expositio. Sunt enim Narrationes aliae Historicae, aliae fabulosa. Narratio qd.

Quid confirmatio?

Confirmatio qd.

Capitū quārtūm .f.

Quāntam est tertia pars Rhetorices.

Tertia pars est quæstio, quæ à Græcis *ἑρώτις* nominatur ab alijs *negotium* dicitur.

cap tertia p te
negotium s. h
e g s h i

Quid est quæstio?

Est capitū totius disceptationis, ad quod omnes argu-
mentationes referuntur.

Estio .f. d.

Quot sunt genera quæstionum?

Dico: Unū finitū, quod à Cicerone *causa*, uel *confro-*
uersa nominatur, à Græcis *ἑρώτις*: alterū *infini-*
titū quod nominatur *propositū*, uel *consultatio*; à Græ-
cis *ἑρώτις* dicitur: sed utrumq; genus iterū *duplex*
est: aut enim *simplex* et *solitariū*, aut *coniunctū*
sive *compositū*.

in ratio .

Quæ dicitur finita quæstio?

Quæ complexū et notationem circumstantiarū habet,
sunt autem circumstantiæ, quæ personas aut res probati-
liter circumstant, ut in loco adiuutorū considerari
sunt. Exempli gratia: An Cælius uenentū parant Clodia:
An Archias sit ciuis Romanus.

circumstantiæ .f.

Quæ Infinita?

et cetera qd.

Qua complexum circums tantarum non habet: Ut.
An contra beneficos quotidie possit exerceri iudicium.
An viri docti sint in ciuitate retinendi.

Singula qd.

Quaenam dicitur simplex quaestio
In qua de una tantum re quaeritur. ut. An Caelius fuerit
adolescens luxuriosus. An virtus exercitatione comparari
sint. Qua composita.

composita qd.

In qua de duabus aut pluribus rebus simul quaeritur: Ut. An
Caelius animum multo sumpserit a Codio, et eodem
venenum pararit. An Atebians domicilium habuerit in
Flaha, et profectus sit apud praetorem P. Romani.
An omnes artes contine vinculum habeant, et exer-
citabone sint comparanda.

De inuentione, de argumentis,
de locis, et eorum generibus.

Capit. 5.

Capitulum quintum.

Quod est igitur generale praecipuum in-
uentiois, qua prima pars est in
officio oratoris.

Practis in
officio oratoris
et inuentio.

Inuenienda oratori sunt ea, quae per fidem faciunt
auditoribus, et eorundem animos moueat: hoc est,

dicitur, quæcumq; per viam artis et nos tra opera
comparari possunt.

A/s. 2. p. 1. g. d.

Quæ Artificialia?

Quæ sine arte putantur esse; et ut scripsit totales definit:
à l'Étranger de l'Art, c'est à dire qui n'ont point de rapport à l'Art
mais à l'Étranger. Id est artificialia dicuntur, quæ non
per nos comparata sunt, sed arte existerunt. Vocantur
tamen artificialia, non quod arte prorsus careant. Sunt
enim non minus artificiosè tractanda atq; insita: sed
santum quod ex quæstione, et secundum artis præcepta,
non inveniuntur ab oratore, sed ad ipsum aliunde
deserantur.

unde inveniuntur
arguta.

Unde vero inveniuntur argumenta?

Ex locis, quæ à Græcis loci vocantur.

2. l. 1. g. d.

Quid sunt loci?

Sunt sedes et domicilia argumentorum, in quibus ipsa
latet argumenta. Non quod loci, ut in arte expli-
cantur omnium argumentorum materiam contineant;
quæ petenda est ex diversis partibus Philosophiæ: sed
quod locorum doctrina ostendat oratori, quomodo
examinanda sit quæstio proposita, ut eruantur argu-
menta, quæ faciant ad quæstionem probandam et

refutandam.

Quot sunt locorum genera?

Duo quosque quomodo modum argumentorum: et alij no-
minantur. assumpti loci, alij desiti.

*Quosque
quod!*

Qui dicuntur loci assumpti?

Qui suppeditant argumenta, quae non inveniuntur ex
re proposita, sed aliunde assumuntur. Nimirum
ab hominum dictis, factis, scriptis, iure, legibus, con-
suetudinibus et similibus.

*Qui assumpti
quod?*

Qui vocantur infiti?

Qui conferunt argumenta ea, quae sunt infixa rebus, de
quibus dicendum est, et ex quaestione petuntur ab ora-
tore.

*de
quod?*

De assumptis sine testimonijs?

*Capitulum
quod?*

Capitulum sextum.

Quot sunt loci assumptorum argumentorum?

Assumptorum unus tantum locus est, testimoniorum
locus nimirum, qui a Graecis *μαρτυρίας* uel *μαρ-
τυρία* uocatur.

*de
quod?*

Quid est testimonium?

Testimonium dicitur, quicquid extra propositionem
quaestionem assumitur ad fidem faciendam. Atque sic

*testimonium
quod?*

locus diuidendo solus explicatur à Cicerone, cum caeteri
enumerantur tantum propterea, quod testimoniorum
usus sit praecipuus apud oratores: reliqui uero loci dili-
gentius fuerint explicati à Philosophis sine Dialecti-
cis. Quot sunt autem testimoniorum genera?

Duos; Diuinum et Humannum.

Quid est diuinum testimonium?

Quod à Deo proficitur, et ipsum auctorem habet;
cuius apud gentiles haec quatuor quasi species erant:
oracula, auspicia, sine auguria, uinationes, et respon-
sa; eorum uel sacerdotum, uel haruspicum, uel coniectorum.
In nostra uero religione Christiana ueriora et certiora
sunt diuina testimonia, quae scriptis Prophetarum,
Apostolorum et Euangelistarum continentur.

Quid erat oraculum apud gentiles?

Oraculum dicebatur quod in se uel orationem habere
uidebatur; cuius modi praecipuum fuit Apollinis oraculum
Delphicum, ubi responsa dabantur interrogantibus plerumque
ambigua; ut, quod Crassus Creso datum fuerat. Cresus
Flavium penetrans, magnam peruerteret opem nim. Item
quod responsum fuerat Bruto et Tarquinio, cum regna-
rent in Roma, qui primus matrem suam esset deoscu-
latus.

Quid aſpiciā?

Aſpiciā uel aſpiciā dicebantur aſpiciā obnūcia-
tiones, quās illi ſumebant ab auium uolatu, uel cantu,
uel paſtu, uel tonitru, fulminib; ceteriſq; rebus variis
et miraculoſis. Cuiusmodi fuit aſpiciā factum de
Romulo et Remo; quorum huiusmodi, illi duodecim uultu,
res ad uoluntatem uolabant; cū contentio inter eos
eſſet de regno Romano: Item de Numa Pompilio
factum aſpiciā, quod confirmatū fuit rex Romanorum.

Quid erant Vaticinationes?

Vaticinationes, uel uelae, dicebantur fatum et fabu-
licorum hominum praedictiones: ut. Quod Calchas
praedicit Graecis, Anno demum decimo eos conſecuturos
eſſe uictoriam contra Troianos. Quod Helenus Aeneae
ſuum iter deſcribit. Quod Sybilla uetat exercitum Ro-
manum ducere in Aegyptum.

Quid reſponſa illa?

Reſponſa erant dicta, uel ſacerdotum, qui rebus ſacris
et religioni praerant: ut, Pontifices, Flamines, uirgi-
nes uel tales, ſacerdotes, reges, ſacrorum apud Ho-
merum; et ſimiles: ut. Quod Cuius ſacerdos Apolloni,
laſus a Graecis, per tem a dierius ipſos exſtat.

Vel haurispicum, qui ex inspectione Exhorum, fura
fura predicabant: ut. Quod in sacrificio filij Caesaris
prædicabatur, fore ut consiliium et vita deficeret;
quod in extis macula bonis cor non esset inuentum.
Vel denique Coniectorum, qui dormientium uisa inter-
pretabantur. Cuiusmodi somnium fuit Agamemnonis,
de educendo exercitu contra Troianos. Et Apollinis,
de capta urbe: et Titi Labij de instaurandis
Ludis Roma.

Quid est humanum testimonium?

Quod ab homine proficiscitur, eundemque auctorem
habet: in quo spectantur tria præcipue. Auctoritas
uoluntas et oratio.

Quid est auctoritas, et quæ pariat
auctoritatem testibus?

Auctoritas est opinio uirtutis in persona, pariatque
auctoritatem. Virtus arte omnia, deinde ingenium,
ætas, doctrina, usus, bonos, opes, potentia et simi-
lia. Quæ, quibus adsint aut desint, pro ratione
temporis ac rei propositæ, plus minusue fidei adiun-
gunt: unde fit ut laudentur ut plurimum testes ab
huiusmodi rebus, si fides illis sit habenda. Reprehendite

autem contrarijs, si sit deroganda fides.

Quomodo voluntas spectatur
in testimonijs?

Voluntas cupiditatis est, et ostendit, quia causa ali-
quis adducta, testimonium dicat libere ne an affectu
aliquo impulsus, testimonium perhibeat.

Quotuplex est oratio testium?

Duplex. Aut enim libera est, quam homines sua sponte,
nullo uti coacti, proferunt: aut est expressa, quam
iuribus, aut necessitate, conditione, ut tormentorum, aut
simili aliqua ratione compulsi, pronunciant. Ad
humanum praeterea testimonium, et praesertim ad oratio-
nem, referuntur etiam iurata, pacta, promissa, scripta,
syngrapha, chirographa, leges, senatus consulta, principum
aut magis tractuum edicta, & similia.

Cuiusmodi argumenta sumuntur a
testimonijs.

Testimoniorum haec sunt.

Lucius Lucullus perhibet testimonium Aulo Licinio Archia,
quod factum sit civis Romanus; itemque Heraclienses
legati attestantur.

igitur pro civis habendus est. Item.

Pleriq; sapientes et philosophi statuerunt animos homi-
num immortales esse.

Igitur sunt immortales, et cum corporibus simul non
interiunt.

De locis inistis argumentorum, et primum
de toto ac definitione.

Capitulum septimum.

Quot sunt loci inistorum argumentorum.

Inistorum primo quatuor enumerantur a Cicerone: To-
tum, Partes, Relatio, et Affecta. Affectorum autem
rursus recensentur tridecim: Coniuncta, Genus, Forma,
Similitudo, Differentia, Contraria, coniuncta, Antecedentia,
Consequentia, Repugnantia, Causa, Effectus, et Comparata.

Quid est Totum?

Totum tribus accipitur modis: Primum de quaestione:
Deinde de Definitione: Tam de re uniuersa, quae ad quaestio-
nem probandam adhibetur.

Cuius quaestio nominatur Totum?

Quoniam haec capitulum totius disceptationis continet, et ex
partibus constat, quae et ipsa suppeditant argumenta ad
rem de qua agitur, probandam.

Quot sunt igitur partes quaestionis?

Dño: Vñm ñerũm, sine Philosophicũm, quod genere et
proprietate ñera declaratur, et quid res sit, explicat: Ut.
Rhetorica est doctrina dicendi. Orator est ñs bonus
dicendi perit. Alterũm mñtrũm quod gũalis tantũm
res sit, circũm scribit, aut enũmeratione partũm: ut.
Rhetorica est, quæ consistit in ñi oratoris, in oratione,
et gũactione. Aut interpretatione nominis sũc Luquado,
Via: ut. Versũtus dicitũr, cuius mens celeriter ñersatur.
Aut translatione, sũc uelaloea: ut. Lex est anima
cũritatis. Aut deniq; contrariorũm oppositione sine
remotione: ut. Virtus est ñitũm fugere. Sapientia est
stũltitia carũsse.

Quanam est illa tertia totũ
significatio?

Tertio totũ accipitur pro re ñniũersa, quæ in species
uel membra, tanquã partes potest distribũi. Es itq;
hoc totũ duplex. Aliud generis, quod sub se species et
differentias continet: ut, Virtũ. Cũq; species sũnt. Iustitia
fortitudo, temperantia, prudẽtia. Differentiæ uero, quod
alia intelligibilis est, et alia moratũ, sic arbor, metalũm.
Aliud est integri totũ, quod in membra disseccari potest.
ut. Oratoria oratio, cuius partes sine membra sũnt,
Exordium, Narratio, Confirmatio, et peroratio.
Cuiusmodi argũmenta sumuntur
ex hoc loco?

Definitionis talia sunt. Amicitia vera est rerum diuini,
 naturam humanamque, cum beneuolentia et charitate summa
 consensus. Fuit autem talis consensus inter Laelium et Sapi-
 diam. Igitur vera fuit inter eos amicitia. Item.

Comedia est speculum uitae humanae.
 Igitur utile est uitam humanam spectare
 Igitur Comediam spectare est utile.

Totius talia sunt.

Omnis uirtus ad beatam uiuendum est necessaria.
 Igitur et temperantia. Item.

Uniuersam hominis uitam natura recte conseruit.
 Igitur erroris alicuius senectutis non est culpanda.

De partibus inuictorum.

Capitulum octauum.

Quis est secundus inuictorum argu-
 mentorum?

Secundus est partium, quae a Graecis uicere nominantur.

Quid sunt partes?

Partes sunt eae quibus res uniuersa, uel totum aliquod consti-
 tuitur: ut iustitia, fortitudo, temperantia, prudentia, sunt
 partes uirtutis. Exordium, Narratio, Confirmatio, et
 Peroratio sunt partes orationis oratoriae.

Quotuplices sunt illae partes?

Duplices: aliae ~~quatuor~~ generis, et differentiae, et species
in quas ipsum genus dividit: ut animal dividitur in ratio-
nale et irrationale, tanquam differentias: aut in hominem,
equum, bovem, leonem, tanquam species. Atque harum par-
tium enumeratio proprie dicitur *diastasis* *terminatio*. Aliae
vero sunt partes integri, e quibus totum aliquod consistat:
ut Caput, thorax, brachia, venter, pedes, sunt partes *partis*:
ac harum enumeratio proprie dicitur *per eadem* *distributio*.
Qualia sumuntur argumenta?

A partibus de sumuntur.

In summo Imperatore, quatuor has res inesse oportet:
scientiam rei militaris, virtutem, auctoritatem, felicitatem:
quia omnia reperiuntur in Caesare Pompeio.

Sunt Caesaris Pompeius est summus Imperator. Item.

In accusatore bono oportet esse innocentiam vitam, veritatem
doctrinam et dicendi exercitationem.

Sed nullum horum est in Caesare.

igitur Caesarius non est bonus accusator

De Notatione.

Capitulum nonum.

Quis est tertius locus fusitorum?

Tertius est Notationis quam Graeci *επιγραφον*
et *βραβειον* appellant.

Quid est Notatio?

Est nominum sine uerbis, quae rerum notae sunt, consideratio et explicatio: ut Saturnus dicitur, quod saturnalibus annis: Jupiter quasi iuuenis pater: Mandes, q. magna uertat. Sol, quod solus luceat obscuratis sideribus.

Quotuplex est ea consideratio nominum?

Triples. Aut enim Etymologia tantum uerbi consideratur. ut Virus a uero dicta est, officium ab efficiendo, Locuples quod locus habeat plenos. Et propria uis et potestas uerbi perpenditur: ut Vetus dicitur non tantum quod antiquitas, sed binum est, sed etiam quod usu dicturae malum. Aut denique, usus sermonis consuetudine approbatus: ut Tyrannus non amplius significat quemuis regem aut principem sed crudelium et inhumanum. Sophista non est amplius doctor sapientiae, sed fraudator.

Quomodo à Notatione conferantur Argumenta?

Notationis talia sunt.

Separatus est Republicam administrare.

Atque Graecus a senibus nomen habet.

Ergo Senes sunt apti ad Republicam administrandam.

Item.

Familiares nominantur quod sint in eadem familia.

Atque Cicero et Atticus non sunt in eadem familia.

Ergo Cicero et Atticus non sunt uere familiares.

Capitulum decimum.
De locis affectorum et primo de coniungatis.

Quid sint affecta?

Affecta dicuntur, quae ad rem explicandam atque demonstrandam adhibentur: ipsa vero singula, plerumque illam non explicant. Atque in hoc, si res sunt separatae a prioribus: quoniam in his singulis, non ut in illis res tota proponitur, aut quid illa sit, circum scribitur, sed ad illud solum haec affecta sunt: hoc est. Communem sine cogitatum quandam naturam habeant et ad eandem explicandam faciunt.

Quis est primus locus affectorum?

Primus est coniungatorum quae a Graecis βύζων et βύζωνια nominantur.

Quid sunt coniugata?

Coniugata dicuntur verba eisdem generis quae ab uno aliquo oris principio varie commutantur: ut. Doceo, doctrina, doctus, doctilis et similia: quae in obliquis et aduersivis casibus nominantur. Graecis πύζων: ut Docte, docti, doctrinae doctrinam et similia.

Quotuplicia sunt coniugata?

Duplicia: Quaedam re verborumque coniugata quae et derivatione et significatione conveniunt: ut. Jus, iustus, iustitia

æquitas, bonitas, humanitas.

Quomodo coniungata in probando
adhibentur?

Coniungatorum talia sunt argumenta.

Quisquis legibus in exilium eiectus est, is pro exule
habendus est.

Publius Claudius in exilium eiectus est.

Agitur pro exule necesse est habendus. Item.

Si nefas est, occidere sceleratos, senatus quoque nefarius
habebitur, qui de sceleratis sumit supplicium.

Atqui Senatus sine crimine nefarius appellari non potest.

Agitur non est nefas occidere sceleratos.

De genere et specie.

Capitulum Undecimum.

Quis est secundus locus Affectorum?

Secundus est Genus, quod à Grecis *Γένος* vocatur
et cum hoc fertur coniungatur, qui est forma seu species,
quæ dicitur τὸ ἴδιον.

Quid est genus?

Est notio, ad plerimas differentias pertinet, vel
comune quoddam vocabulum, quod pluribus differentijs
et speciebus attribui potest: ut Animal, arbor, metallum
terre, ars, scientia.

Quid est Species?

Est notio, cuius differentia ad caput generis et quasi fontem referri potest: ut. Homo, equus, bos, leo: sunt species animalis, tanquam generis, inter quas et ipsum genus; differentia sicut rationale et irrationale: arboris species sunt: Pomus, pyrus, quercus, salix et similes. quarum differentie sunt quod alie frugiferae sunt et alie steriles.

Quotuplex est Genus?

Duplex: unum summum, quod in ordine suo latissime patet, et omnia interiora suo se comprehendit: Ut.

Substantia, Quantitas, Qualitas &c. Aliud intermedium, quod positum inter summum genus, et imam speciem superiorum species est, et inferiorum genus: Ut Animal magnitudo virtus.

Substantia

Corporea   Incorporea
Corpus.

Inanimata   Inanimatum.
Animal.

Rationale   Irrationale.

Homo.   Equus
Socrates.   Bucephalus.

QUANTITAS.

Continuata   Distincta
Magnitudo

Linea superficies, corpus
locus, tempus.

Quotuplex est Species?

Duplex quoque: Una subalterna, quae superiorum species est, et inferiorum genus: ut. Animal, magnitudo, virtus. Altera imae seu specialissima, quae proxima est individuis, et generis locum nunquam occupat: ut. Homo, in substantia, linea in quantitate, iustitia in qualitate.

Quotia sunt horum locorum argumenta?
Generis talia sunt.

Omnes artes quae ad humanitatem pertinent, habent quoddam commune vinculum.

Facultas oratoria et poetica sunt artes quae ad humanitatem pertinent.

igitur inter se quoddam commune vinculum habent. Item

Nulla virtus malitiose agit.

Prudentia virtus est.

E. Non agit malitiose.

A specie talia sunt.

Quisquis Eloquentiae studet, is honestae arti

studet Eloquentiae.

E. Honestae arti studet.

De similitudine et differentia.

Capitulum duodecesimum.

Quis est quartus locus Affectorum?

Quartus similitudinis est, quæ à Grecis ὁμοιωσις nomi-
nabitur. Et cum eo coniungitur Quintus, qui dissimi-
litudinis est, vel differentia, à Grecis ἕτερο-
νομοσις, ἢ διαφορά appellatur.

Quid est similitudo?

Est rei propositæ, cum re extranea, consimilis collatio
secundum qualitatem instituta: ut Quomodo sicut
illud sicut mundum, ita vir sapiens ornamentum est
civilitatis suæ.

Quid differentia?

Est dissimilitum rerum propria nota, ex qua diversa
qualitas apparet. Ut. Non quædam modum noniam nescitem
necesse antepone, sic amicos nonos necesse debemus ante-
ponere. Quæ sunt partes in similitudine

et differentia.

Partes duæ sunt. Una prolatio, s. propositio, seu prior
pars illius collationis, quæ continet ipsum simile aut dissi-
militate, quod ad rem propositam adhibetur. Altera est
prolatio, redditio, altera pars s. collationis quæ conti-
net accommodationem rei propositæ, ad rem alteram similem
et dissimilem.

Quot sunt genera similitudini-
um?

num.

tria praecipue: unum quia Boetius in quo singula cum sin-
 gulis conferuntur, nec plura sunt in redactione, quam erant
 in propositione: ut. Quomodo modum pictae tabulae oculos
 tantum pascat: sic res ab avaris hominibus acquisita, ipsos ob-
 lectant tantum aspectu, ad usum nullum exhibete. Alterum
 ex Aesopio, in quo cum singulis conferuntur plura: ut. Quomodo
 modum navis optime regitur a perito gubernatore: et curus
 regitur rectissime ab avaritia exhereditato: sic etiam a ma-
 gis tractu prudenti felicissime gubernatur Respublica.
 Tertium est praedictum, quod constat exemplis.
 Sunt autem exempla duplicia, quaedam historica, quae con-
 tinent res gestas: ut. Quomodo modum Polycrates pro cupiditate
 tantum auri in extremum periculum vitae incidit: sic multi
 homines non contenti presentibus rebus, dum maiores opes quaerunt,
 de vita periclitantur. Quaedam vero sunt fabulosa: ut. Quomodo
 modum Tantalus in magna aquarum copia, sitit tamen lu-
 borat: sic avari homines, in magna saepe constituti divitiis
 cum inopia tamen conflictantur.

Quomodo adhibentur hi loci in
 probando?

Similitudinum praeter praesentia exempla sunt talia quoque,
 Quomodo modum navis, dum est incolonus gubernatorem
 oportet, et omnes eos, qui una navigant, officium strenue
 facere ne detrimentum illa patatur, cum vero fluctibus

oppressa est, inanis fit omnis opera: sic dum Respublica
incolūmis est, Magis tractū oportet ee solititas, ne quod ei
malū inferatur: cum vero periculorū magnitudo superat,
hūc amplius tantū prestare potest gubernatorū pro-
curatio. Item. Quomodo bonis Poeta, cum reliquas
actūs fabulæ bene descripsit, non solet in extremo ac ta
deficere: sic, Natura, cum reliquas a fatis partes bene
constituerit, non negligentia alicuj de senectute est ne-
cassanda. Quomodo differentia accomo-
dantur.

Eodem fere modo: sed dissimilitudinū vel adiacenda ratio
est: ut. Non quænam admodum formices, ad securam ne-
cessitatem, nictim in aestate colligunt: Ita quæ, avari homines
ad presidium senectutis colligunt dititias. Nam formica
in hyeme quiescentes, nictim comparato fructū avaro vero a
quærendo nunquam desistunt. Vel ostendenda est melior
similitudo: ut. Non quænam admodum novæ vesteres, veteribus
anteponuntur: sic amici novi veteribus sunt anteponendi: sed
quænam admodum mores veteres, et vetera iura atq. nūmis mata
prestantiora indicantur novis: sic etiam amici veteres, novis
anteponendi sunt.

De Contrarijs. Caput decimum tertium.

Quis est sextus locus affectionum?

Sextus est contrariorum, quae à Graecis ἀντιθέματα
sunt nominata. Quid sint contraria?

Contraria sunt, quae simul in eadem re inesse non possunt,
sed pugnant et opposito: ut. Bonum et malum, verum et
falsum, virtus et vitium, fortitudo, et timiditas, honestas et
turpe, et similia.

Quot sunt genera contrarij?

Quatuor. Aduersa, Erastica, Priuantiā seculari. Relatiua
lae et negatiua, lae anologica.

Quae dicuntur Aduersa?

Aduersa sunt duo contraria, quae posita sub eodem, et diuer-
sis generibus plurimum inter se differunt: ut. Virtus et vitium, sa-
pientia et stultitia, album et nigrum.

Quid Priuantiā?

Priuantiā sunt duo contraria, quorum alterum significat habi-
tū, scilicet praesentiam naturalis qualitatis: Alterum priuationem,
scilicet absentiam eius qualitatis: ut. Visus et caecitas; lux et te-
nebra; pietas et impietas, iuratus, iniuratus, probitas, impro-
bitas.

Quid Relatiua?

Relatiua sunt duo contraria, quae inter se conferuntur, et se mutuo explicant, eodem modo in subiecto locum non habent. ut. Dominus et seruus: magis trax et subditi, emptor et uenditor. **Quid Negantia?**

Negantia sunt duae sententiae contrariae, quarum altera affirmat aliquid, altera id ipsum negat: ut. Voluptas est appetenda. uoluptas non est appetenda: opera iustificat opera non iustificat: senes sunt miseri. senes non sunt miseri.

Quomodo Contraria adhibentur in probando?

A contrarijs uaria sumuntur argumenta: ut. Omne donum perfectum aq. bonum proficitur a Deo.

E. Malum et afflictio non habet causam ipsam Deum.

Item.

Auantia, odium contra se omnium hominum exat.

igitur liberalitas omnium hominum meretur beneuolentiam. Item.

Alexandrinus tes iurati, falsum dixerunt.

igitur uerum tes timonium ipsorum haberi in ca simili non debet.

De adiunctis.

Capitulum decimum quar-
tum.

Quis est septimus locus Affectorum?
 Septimus est Adiunctorum sine coniunctionum quæ à
 Graecis *νεκτικα* appellantur.

Quid sunt Coniuncta?

Quæ rem propositam non necessario sed probabiliter
 comitantur: ut inimicus illig fuit, qui interfectus est,
 mortem minatus fuit, cum gladio conspectus est in loco
 in quo caedes facta est.

Fuit ipse interfectus.

Quot sunt genera adiunctionum?

Quatuor. Et alia dicuntur contingencia *τὰ ἐξ ἄλλου*
μα, alia circumstantia *περὶ τὰ ἀπὸ τῆς ἀπὸ*
 et alia credibilia *ἐπιπέτα*.

Quæ dicuntur Contingencia?

Contingencia sunt, quæ cum contingere aut euenire dicuntur
 nihil inde sequitur, quod sit contra naturam. Sunt autem
 hæc triplicia. quædam *τὰ ἐξ ἄλλου* hoc est. Quæ
 plerumq; et magna ex parte eueniunt minorum quæ cum
 subeunt naturam, artem, et habitum; ut Plerumq; ætas
 sicca est et callida: exercitatus athleta plerumq; uincit
 aduersarium.

Quædam uero *τὰ ἐξ ἄλλου* s. Quæ rariis contingunt
 quæ proficiuntur a fortuna et casu: ut. Fodientem in agro
 inuenire thesaurum.

Quædam deniq; *τὰ ἐπιπέτα* s. Quæ in utramq; partem

firma sunt et infirma. quæ hæc sunt quæ dependunt à voluntate hominum: ut. ex Judæo fieri Christianum.

Quid Circumstantiæ?

Quæ rem propositam probabiliter circumstant. Sunt autem circumstantiæ duplices: aliæ personarum aliæ rerum. Quæ sunt personarum Circumstantiæ?

Quæ ab ipsis personis rationes probabiles suppeditant. In personis autem considerantur undecim.

I

Nomen: ut Cato nominatur.
Igitur est cæty et sapiens.

II

Natura: ut Cælius fuit ingeniosus adolescens.
E. Coniurationis Sabina non fuit particeps.

III

Virtus: ut Cælius fuit educatus in castissima familia M. Crassi.

Fuit igitur adolescens temperans.

IIII

Fortuna: ut. Euthymus pauper erat.

V

Igitur fraudem committere, et spoliare Niciam suam pericula fuit ausus.

VI

habitus: ut. Hortensius exercitatus est orator.

Igitur contra ipsum causam gravem tueri difficile est.

Affectio: ut. Cælius non veritatis est in foro ac iudicis.

E. Siculorum causam contra Hortensium non potest defendere.

Studia: ut. Marij Galij s. in doliis est eloquentia.

VII

Est igitur utilis futuris Republica.

Constituta: ut. Euthyranus cogitavit, res trinita parte deponit.
posse facilius reliquum retineri.

VIII

Igitur partem reddere potuit noluit quam de tota summa
vitam mouere.

Facta: ut. Philippus multa iniqua fecit, post factam pacem
cum Atheniensibus.

IX

Igitur non cogitat servare pacem.

Causa: ut. Pompeius multa bella feliciter administravit.

X

Igitur bellum quoque Mithridaticum feliciter conficiet.

Victa: ut. Quidam dixit triiduo aut quadriduo moriturum
Milonem. Igitur ipse nunc fuit insidiatus.

Quae sunt circumstantia
rerum.

Quae in rebus ipsis probabiles rationes communi tractant. Consi-
derantur autem in rebus haec quinque, potissimum.

Locus: ut. Filius Ciceronis studuit Athenis.

I

Factus est philosophus.

Tempus utique est.

II

Tempus aptum condiciis.

Causa: ut. Milo nullam habuit causam, cum populi a se stus
dici alienaret.

III

Igitur populum noluit offendere.

Facultas: ut, Milo multas facultates et occasiones occi-
dendi Clodiam praetermisit.

igitur non voluit ipsum occidere

His trumenta: ut, Athenienses plures habent triemes, pe-
cunias, copias militares quam reliqui Graeci.

igitur Philippus magis eos metuit quam ceteros.

Quid sunt signa?

Sunt externa nota, quae in oculos, vel ceteros sensus in-
currunt ac probabilem rationem praebent: ut,

Masiusa nullo frigore adducta potuit, ut operfo eet capite
sua firma constitutione corporis usq; est. Item.

Roscig amavit suum filium: quia tradidit ei omnia
praedia possidenda.

Quid Credibilia?

Sunt interna mentis coniectura, probabili ratione concepta,
ut, Archias doctus est poeta

igitur populi Romani bella artificiose comprehendet carmine

Quomodo adhibentur huius loci argu-
menta ad probandum?

Singula per se infirma sunt: ideoq; si firmam probationem
debent habere coniungenda plura sunt. Itaq; sic copulant.
Latent, operba et expressa sceleris uestigia, ubi, quia ratione
per quos, quo tempore, maleficium sit admissum, q; nisi multa
et manifesta sint, profecto haec tam scelestam, tam atrocem
tam nefariam credi non potest.

Capitulum decimum quintum.

De Antecedentibus consequentibus et
repugnantibus.

Quis est octavius locus affectionum?

Octavius est antecedentium loci ut dicitur, cui propter
communem naturam adiungitur est nonus consequentium loci
enunciatur. Item decimus repugnantium loci additur.

Quid sunt illa?

Antecedentia sunt, quae rem necessario antecedunt: ut. *Supra*
dium antecedit eruditionem. Consequentia sunt, quae necessa-
rio consequuntur ut. Vulnerationem cordis sequitur mors.

Repugnantia sunt, quae cum re nunquam possunt cohaerere ut.
Storcius esse miserum et tamen nullum sentire dolorem.

Quomodo dividuntur?

Antecedentia quidem et consequentia duobus modis dividuntur.

Primo tempore: alia enim simul sunt et eodem tempore: ut. Solem
oriri, et illucescere: Sanum esse et vivere. Alia sunt disiuncta
tempore: ut. Doctum esse et scire. Alia denique actu
et potestate antecedunt et consequuntur: ut. Eum qui sacri-
legium commiserit audere etiam furtivum committere. Neinde
dis tinguntur consecutione. Quaedam enim in unam tantum
partem consequuntur: ut. Sanum esse et vivere. Quaedam
vero in utramque partem convertuntur invicem: ut spirare &
vivere. vivere et sperare.

Quomodo repugnantia dis tinguntur?

Repugnancia tempore quoq; his lignantur. Aut enim simul
et eodem tempore pugnant: ut. Flores tum civilem esse &
seditionem excitare. Aut tempore sunt separata: ut Doctus
esse & nihil studuisse. Aut denique actu et facultate pug-
nant: ut. Parentes vultasse et non audere alios laedere.

Quomodo adhibentur in probando?

Antecedentium et consequentium hoc est.

Quisquis homo nascitur eundem oportet mori.

Talia homo nata fuerat.

Ergo

Repugnantium tale est.

Quibuscumque mali aliquid acciderit pro eis dolendum est
Sed Publio Scipioni accidit nihil mali in morte.

E. Scipionis mors non est dolenda.

De causis et effectibus.

Capitulum decimum sextum.

Quis est undecimus locus affectionum?

Undecimus est causarum quia a Graecis ad Italiam non cantus
quo cum coniungitur duodecimus quo est effectuum. quae ad
Italia nominantur.

Quid est causa?

Causa est, quae nisi sua aliquid efficit. vel adiumentum
ad efficiendum praebet: ut. Virtus probitatem efficit. Divi-
tia inveniunt felicitatem.

Quid Effecta?

Effecta dicuntur, quae ex causis oriuntur, et fiunt: ut.
 Eruditio effectus est studiorum.

Quomodo diuiduntur hi loci?

Diuisiones praecipue duae sunt obseruandae causarum ad
 quas Effectorum quoque natura et distributio solet accommo-
 dari: Prima haec est quae causas alias sunt efficientes adha-
 moultura. Alia sine quibus non, cor aere & dicitur.

Quae dicuntur conuidentes cae?

Quae ipse aliquid conuident: et haec vultu duplices sunt:
 an absolute quae rem perfecte efficiunt: ut ignis efficit ca-
 lorem. Virtus probitatem. sunt adiuuantes: quae rem sola non
 efficiunt, sed aliorum auxilio opus habent: ut Praecepta artis
 arcedendi non sola faciunt eloquentem. Diuitiae non solum beati-
 tudinem constituunt.

Quae vocantur cause sine quibus non?

Quae ipse quidem rem non efficiunt: sed sine ipsis res quoque
 duplices sunt. Quaedam quiete et per se nihil agentes adha-
 adha: cuiusmodi sunt. Locus, tempus, materia et instrumenta
 Quaedam praecedentes, quae cum re non conuicta sunt, sed
 effectum antecesserunt: ut Salutatio antecedit colloquium,
 colloquium familiaritatem.

Quenam est altera
 carum diuino?

Altera diuisione quatuor fiunt causarum genera. Primo mate-
 rialis, ex qua fit aliquid: ut Ex aere s' talia. Ex ligno mensa.

Deinde formalis, à qua res suum nomen et appellationem
habet: ut. forma statuae, forma mensae uel scanni,
tertio, Efficiens, quae agendo rem perficit: ut. S. tabularig,
arcularig, anni faber.

Quarto, finalis. propter quam res fit aut suscipitur: ut, ad
manicandum pedem, conficitur calceus. ad honoris recordatio-
nem collocat s. tabula.

Quismodi probationes ex his locis confor-
mantur?

Causarum talia sunt.

Natura opera bona sunt.

Senectus est naturae opus.

igitur senectus est bona.

Effectorum talia.

Qui praestat opera. Deo placencia eum oportet
neminem habere finem.

Abrahamus post hanc opera Deo placencia.

igitur Abrahamus neminem fidem habuit.

De comparatis.

Capitulum decimum septimum.

Quis est decimus tertius locus Af-
fectorum?

Decimus tertius et postremus est Comparativum, quae à Graecis
ὁμοειδής uel ὁμοειδία nominantur. Differt autem hic locus à
similibus. quod in similitudine fit collatio rerum secundum similitudinem

In hoc autem loco secundum quantitatem ins tituitur collatio.

Quid sunt comparata?

Sunt duo aut plura, quae inter se secundum quantitatem conferuntur: ut. Qui parentem fallere audebit, multo magis audebit fallere socium. Item. Qui Deum non timebit, is multo minus reuerentur homines.

Quomodo diuiduntur Comparata?

Duoque modis. Primum enim Comparata quaedam paria sunt quae Graecis ita uocantur: quaedam imparia quae nominantur aequalia.

Quae sunt paria Comparata?

In quibus utrobique par est ratio: ut quod in uno ualeat, ualeat eadem ratione in altero: ut. Si consul honore dignus est: etiam praetor honore dignus erit.

Quae imparia?

In quibus est impar ratio: ut. Quod in uno ualeat, in altero magis uel minus ualeat. Sunt enim haec iterum diuersa. Sunt enim a minore ad magis ins tituitur collatio: ut. Si bonum curare licet in sabato, multo magis licet sanare hominem. Aut a maiore ad minus comparandi descenditur: ut. Si uirtus sola non sufficit ad beatitudinem, multo minus sufficiat sole diuitiae.

Quenam est altera Comparatorum diuisio?

Alteram diuisio speciatu est, quae cognoscite quomodo maiora a minoribus sint discernenda. Nam quaecumque comparantur aut numero, aut comparantur aut specie aut uis, aut affectione.

Quomodo res numero comparantur?

Número comparantur, exempli gratia: plura cum paucioribus,
digniora cum brevioribus, casti, diffusi, cum argutioribus,
honoratiora cum minus honoratis.

Quomodo specie?

Specie comparantur: ut cum expectanda per se anteponantur
illis quae expectantur pro aliud: rara, gratuita: integra, contemni-
natis, honesta utilibus, rationalia irrationalibus, necessaria non ne-
cessarijs: rara vulgaribus.

Quomodo vi?

Vi comparantur cum illa in quibus maior vis et potestas, antepo-
nantur caeteris inferioribus. Causa absolute, adiutantibus, res
in nostra potestate sitae, preferantur ijs quae sunt in aliorum
potestate, seipsis contenta, aliorum ope indigentibus, & tabula
inestis. Quomodo Affectione?

Affectione res fere contentantur, quatenus certarum sunt perso-
narum quos magis maxime afficiunt. Sic parentum aut amica-
rum commoda preferenda sunt commodis peregrinorum. Recte
utilitas est anteposenda emolumento privatis: ab optimo quoque
laudata, honorantur ijs quae minus boni videntur et laudabilia.

Quomodo Comparata adhibentur in
probando?

Comparationum parum hoc est.

Si Senectus accensatur, quod alij obrepit et reliqua vitis
partes singulae sunt accensandae, quarum una semper subit
quasi et trahat alteram.

Imparum talia sunt.

Ennius in paupertate tranquillam dicit senectutem.

Multo igitur magis Crassus in diuitiis potuit tranquillam agere senectutem. Item.

Hec tor non potuit Troiam armis propugnare

Multo igitur magis propugnabit eam Priamus.

De quasi locis. Caput decimum
de Tranquillitate.

Nihil ne alij loci sunt, qui arguunt
menta oratoribus suppeditant
sunt?

Sunt quidem alij quoque, qui suppeditant argumenta, sed ea
parum firma, quae a Graecis uocantur. Quae uocantur Endorice,
uata. Ideoque ut ipsi uocantur a Cicerone ut loci uel quasi loci.

Quot sunt igitur tales qui non carere
Quasi loci?

Quindecim: quorum primus est ut Definitio. I. apprensus uel
popularis definitio, quae similitudinem tantum habet definitio-
nis, sed quia ipsa res sit non plene explicat. Cuiusmodi sunt
definitiones mutatae: ut. Comedia est speculum humanae
uitalis et imago uentris. His bitia est regina omnium dicitur
bitium. Qui Secundus?

Secundus est ut contrarium cum uidelicet pro contrariis II
uocantur, quia naturam contrariorum aliquo modo imi-
tantur ut. Iudaei sunt populi Dei liber.
E. Neque tenentur censam dare Caesari.

III &
IV

Qui Tertius?

Tertius est, ut similitum, et quartus, ut dissimilitum: cum com-
parantur res quae a aliquo modo uidentur esse similes: aut dis-
iunguntur, quae parum aut nihil dissentiunt. ut. Quae admodum
Cornica colligunt in aestate, ut vicium per hyemem habeat.
sic autem homines recte faciunt quod exciterant amicitias
ut praesidium habeant senectuti. Sic generatores diu trahunt
inter uirum et suum interee. Sic milites inter furta et spolia.

V et VI

Quinam Quintus?

Quinto numerantur, ut consentanea. scilicet quae rei propositae pro-
babiler consentiunt. Et Sexto, ut Dissentanea, quae minus cum
re proposita consentiunt. Signa et credibilia minus firma
sunt. Ulysses fuit inimicus Aiacis. Igitur ipsum occidit.

Marcus Caelius fuit socius Catilinae.

Igitur non potuit fieri cuius egregius et utilis Rex.

Qui Septimus?

VII

Septimus est, ut coniuictorum, quae leniter tantum coherent,
aut rem circumstant. ut Cato fuit diues. Et. Tollerabilem
fraxit senectutem. Item. Diu non fuerunt habita iudicia
Ergo. S. Roscius quae primus adducit in iudicium est contem-
nandus. Quis De tanus?

VIII

De tanus est, ut pugnantium h. e. eorum quae leniter tantum
pugnant: ut. Si Alichem amasset S. Roscius non ablegasset il-
lum in agros. Qui Nonus?

Nonus est ut casusum. eius adiunctis Decimus ut esse
 clorum de casus. cum ad probandum leues casus, aut effecta
 non vera afferuntur: ut. Recte occisum ee a Milone Clodi-
 um, quoniam fuerit cuius turbulenti. Item. Multos ee im-
 pios inter eos qui audierunt Euangelium. Item doctrinam Eu-
 angelij ee vitiosam.

IX et X

Qui Undecimus?

Undecimo loco est numerantur ut distributiones: s. diui-
 siones et partitiones imperfecta ac non plena: ut. Archias
 non est natus civis Romani nec emit ius civitatis. Ergo non
 est civis Romani.

XI

Qui Duodecimus?

Duodecimo loco recedente genera partium et decimo tertio,
 ut partes generum s. enim non vera genera propositarum specie-
 rum aut non vera spes propositorum generum pro veris as-
 sumuntur. ut. Cracis et Saturnis iure casu fuerunt iudicati.
 Item iure magis tratis, aliquando occiditur. Magis tratis. verbum
 non ut verum genus usurpate, quoniam isti ut turbulenti, et turbu-
 lenti non ut in legitimo magis tratis constituti, casu fuerant.
 Item. Filius te semp irasatur maritus si eripatur ei coniunx.
 Item et Achilles iure fuit iratus pro ereptam sibi Bryseidem. Non
 recte species educitur ex genere quodam. Quoniam Bryseida
 Achilles non habebat pro coniuge sed pro concubina tantum.

XII et XIII

Quinque Decimus quartus est
 huius generis loci.

Decimus quartus continet primordia rerum et quasi procurrerit: hoc est causas longe antecedentes quae parum persistere ad effectum producendum: ut. Si Paris in mari perisset cum Lacedaemonem navigaret, inde abduxit Helenam, nunquam Troia à Graecis fuisset eversa. Item. Si non ceperent arbores in monte Pelio, à quibus Argo nauis facta fuit, Medeam nunquam pervenisset ad extremam miseriam.

Qui decimus quintus?

Decimo quinto et postremo loco contentiones rerum ponuntur hoc est comparationes leniores à maiore, pari aut minore: ut. Quod dicitur. Marcus est laetior dignis quod Augustus Caesarem Romam conseravit, quam quod Romam tantum exierit. Item. Quod Cicero virtutes militares Cuius Caesaris inferiores fecit libertate seu beneficentia quam declaravit is erga Rabirium, amicum suum calamitosum et miserum.

De Delectu argumentorum
seu iudicatione Oratoria.
Capitulum decimum nonum.

Omni die in istis locis argumenta Oratori sunt
quaerenda.

Sunt sane quaedam ex omnibus, sed simul iudicium est adhibendum et iudicandum delectis, eo quod alicuius firmiter sit, et ad probandam quae firmiter magis minus idonea.

Quot igitur argumentorum principia
quaerenda in hoc delectu sunt iudicanda?

Levia politissimum consideranda sunt si iis et pondera ipsorum
perpenduntur: quaedam enim levia sunt, quaedam cetera et
quaedam necessaria.

Quae dicuntur levia argumenta?

Levia sunt ut loquor invidiosa et nudaria et byzantina et obreolob
ning probabilia conclusionem sunt ea quae non modo nihilum pon
di valent in oratione, sed etiam adhiberi sine vituperatione ne
queant: ut Marcus Caelius fuit obscurus parentibus natus, et fuit
sceleratus. Item. Multae sunt contentiones in Theologia.

Item Theologia non est studendum.

Quae communia?

Quae in in communium quidem hominum sensum et opinionem ver
santur: sed ut firmiter sint opus habent approbatione, et hoc
a Graecis vocantur nudaria. Corinthus quatuor sunt generum:
signa videlicet, credibilia, indicata et comparata.

Quid dicitur signum?

Signum Graece byzantium est externa nota, quae in oculos affi
gitur, et alicui rei suspicionem movet: ut Caelius est
eloquens et grades cas forenses agit. Igitur in adolescentia a
voluptatibus fuit alienus. Item. Codrus frequentat hortos ad
Tyberim, ubi iuvenes laevare soleat. Igitur est meretricis.

Quid credibile?

Credibile, hoc est interna mentis coniectura probabili
ratione concepta: ut Caelius bona indole fuit praeditus. Et Non
fuit socius coniurationis Calpurnianae. Item Lucius Liccius fuit
vir doctus et prudens. Item non dissimulasset eadem Dionis si
a domo suis factam sciret.

Quid Iudicatum?

Iudicatum, lo retroveror est id de quo alicuius aut aliquo-
rum iam ante lata est sententia: ut. Cuius Cassij sapientissimus
vir iudicabat eum occidisse, cui mors interfecti homo futura erat
scilicet in Sexti Rosci causa continetur est iudicatum. Item
Marcus Horatius comitibus Populi Romani fuit absolutus cum
his tulisset morem, maremque populi Romani salutem et libe-
tatem. Item et Milo absolutus est, qui suscitavit civem pri-
vatum et turbatorem pacis et libertatis Populi Romani.

Quid est Comparabile?

Comparabile lo retroveror est, quod in rebus diversis, si-
milis rationes continet: et huiusmodi iterum forma sunt. Imago,
collatio, et exemplum.

Quid est Imago?

Imago Graecis εἰκων est forma cum forma cum quadam
similitudine collatioque similis aut laetitia aut tristitiaque gra-
tia: ut. Quemadmodum Aquila in columbas, sic Virgo in P. R.
Rhetus impetum fecit, et ut Caprea leonem fugit, sic Rhetus
advenerunt cum hostes imminerentem Urbsum viderant.

Quid Collatio?

Collatio, Graecis πρᾶξις Boetius est, quae ex rebus dispari et dissimili
simile aliquis efficit, quo natura rei proponitur magis intelli-
gatur: ut. Non aqua aut igni pluvius locus quam amicitia tri-
stis. Item. Dulcia et solitudines necesse respondent, veritas saepe in-
venit cantu fleat hinc et consistunt, nos in istis rebus optatis
non potestatum necesse monentur.

Quid exemplum?

Exemplum *in causa dicitur* est, quod rem auctoritate aut casu
alicujus hominis, aut negotij confirmat aut infirmat: ut. Quædam
modum Vinidius in maximis opibus, ipse tamen inopia labora-
vit, sic, ut non meliorem vestitum feris haberet, sic plerique
aliam vires magis in opibus cum inopia tamen conficiuntur.

Quæ dicuntur necessaria argumenta?

Necessaria, *ta ardua dicitur* ea, quæ se aliter ha-
bere non possunt. Sed horum parca sunt apud Oratores
propterea eorum officium plerumque consistit circa ta modera
alijs generis hoc est. Sextus Roscius non occidit ipse patrem
quia in America fuit, cum pater Roma occideretur.

**De collatione et quæstionum gene-
ribus et primùm de collatione spæ-
tialis infinite. Caput vige-
simum.**

**Quidnam collationis præceptum generale tenendum
est?**

In collatione quæstionum generum imprimis considerandum est,
et ad id accommodanda ratio collocandi.

**Quænam sunt quæstionum gene-
ra ad quæ accommodanda est
collocatio.**

Quæstionum genera intelliguntur illa duo, quæ in tertia Rhetori-
ces parte supra fuerunt consideratæ: unum finitum quod com-
pletum est notationem habet circumstantiarum: ut. In Calijs

constituendus sit accusator Veris. An Archias ut civis Roma-
nus et cetera quae sunt plerumque in orationibus Ciceronis et ceteris
pluribus continentur. Alterum infinitum: quod nullam unquam
stantiarum notationem habet: ut. An mortui sint miseri: An
amicitia in omni parte humanae vitae sit necessaria: et cetera
quae a Cicerone disputantur in libris philosophicis: ut. An
Demetrius et Ciceronis quaestiones de finibus, de officiis, pe-
ragis huius generis sunt.

An infinita igitur quaestione quomodo est in-
stituenda collatio?

Collatio in hoc genere quaestione libera est, ac fere natu-
rae societas. Instituitur secundum ordinem locorum antea ex-
positum: ut primo collocentur testimonia; Deinde res a
solo, partibus, notatione, et ita consequenter. Cuius est enim
simplex finis huius quaestione ipsa fides: ut nimirum argumen-
tum probetur id quod in quaestione versatur: quo naturali loci
nisi ordine fieri potest.

Est tunc vero idem semper ordo in collo-
catione huius quaestione retinendus?

Non semper retinendus est: ut ne orationis sinceritas parum
fuerit. Commutari autem potest secundum argumen-
torum genera supra exposita.

Quomodo sit igitur ista
commentatio?

An prima quidem divisio argumentorum duo fuerit con-
sideranda argumentorum genera: remota nimirum et insita.

Remota igitur vel condensanda sunt et initio collocanda,
ante insita, ut sint tanquam presidia insequentis probationis:
vel post insita, ~~ut sint~~ ^{ut sint} ~~presidia~~ ^{presidia} probationis iam factae. Re-
persuente interim etiam a trochis collocata.

Quomodo ad alteram divisionem argu-
mentorum accommodanda est in-
finita collocatio?

In altera divisione, in qua materia et pondera argumen-
torum predebantur: alia alijs firmiter fuerunt nominata.
In hac igitur collocatio q̄ firmiter sunt, et ad primum locum
vel extremum, vel utrumq̄, dnt occupare, ad infirma in
medio condensari ut si non singula sing. vi atq̄, pondere, con-
iuncta tamen numero et firmiterum presidio et subsidio
quasi minuta firmiter probationem indicantur efficere.

De finita quæstionis collocatio-
ne de fide motu, ac duplici ordine
collocandi?

Capit. vigesimum primum.

Quomodo in quæstione finita informanda est
collocatio?

In collocatioe quæstionis finite tria potissimum consideranda
sunt: primum finis finite quæstionis: Deinde ordo collocandi,
tertio: genera causarum quæstionis finite.

Quis igitur et quo supra est finis
finitæ quæstionis.

Finis hujus quæstionis duplex est: fides nimirum et motus.
hoc est. dirigenda sunt ora ad probandum quod in quæstione

hesitatis, et ad audientium animas permoventes; ut ita sentiant
de re proposita, quemadmodum eos orator sentire velit.

Quid est Fides?

Fides, si visus est firma opinio, hoc est, certa persuasio, quae
nascitur ex argumentis et probationibus. Est tamen fides finis
communis finitae et infinitae quales bonis.

Quid Motus?

Motus sine affectu loquens est animi incitatio, aut ad
voluptatem, aut ad molestantiam, aut ad metum aut ad
aviditatem. Quot sunt genera motuum?

Quatuor ista, voluptas, molestia, metus et cupiditas.
Hae enim quatuor omnes affectionum seu perturbationum
species possunt referri differunt autem inter se, quod duo
genera sunt praesentis temporis, voluptas scilicet, et molestia
vero futuro: metus et cupiditas. Item, quod duo genera
sunt rerum bonarum, voluptas scilicet et cupiditas: mala
religiosa duo, molestia atque metus.

Quid est voluptas?

Voluptas est opinio reuera praesentis boni, in qua efferratur
et videatur. Partes, sine speciebus voluptatis quinque sunt. Gal-
dium, letitia, malevolentia, delectatio, et tractatio.

Quid molestia?

Molestia si visus est opinio reuera praesentis mali, in qua
demitti contrariis vero voluntum esse videatur. Species sunt
quatuor decem. Invidia, ostentatio, amulatio, miserio-
dia, angor, letitia, metus, arumna, dolor, lamentatio, sollicitudo.

molestia, afflictio, et desperatio.

Quid est Metus?

Metus dicitur opinio impendentis mali, quod intolera-
bile esse videatur. Huius subiectae spes sunt septem. For-
mido, timor, pudor, pigritia, conturbatio, et animatio

Quid est cupiditas?

Cupiditas, si bene dicitur est opinio nihil boni, quod nisi
exusu iam praesens esse atque adesse. Partes species sub hac
continentur septem: ira, excaecitas, odium, inimizia,
discordia, indigentia et desiderium.

Quis iam et quotuplex est ordo
collocandi?

Ordo collocandi in quaestione finita duplex est: alius
naturalis et alius artificiosus.

Quae dicitur naturalis collocatio?

Cum ipsi naturae ratio observant in collocando: quae duabus in rebus
perspicitur. Primum in partibus orationis: cum videlicet sin-
gulae partes ita collocantur in oratione, quemadmodum in oratione
applicatur: ac primum locum tenet Exordium, secundum
Narratio: confirmatio cum repetitione tertium: Quartum
peroratio. Deinde in argumentis, cum ea ordine singula dis-
ponantur, quae in enumeratione locorum fuit observata. Primum
testimonia, dein iusta a toto, partibus, notatione, et ita con-
sequenter. Quae iam dicitur artificiosa collocatio?

Quae pendet ab ipsi oratoris arte et iudicio: cum videlicet
orator pro commoditate sua et auditorum voluntate, naturali
illum ordinem mutat, vel in partibus orationis vel in argumentis.

De generibus causarum et primam de col-
locatione generis demonstراتیو.

Capitulum vigesimum secundum.

Quot iam genera causarum sunt quae huiusmodi sunt?

Genera causarum tria sunt secundum tria auditorium genera.
Omnis enim auditor aut est auditor factum, nullam pro-
nuncians sententiam et hic constituit nunc genus causarum quod
dicitur demonstrativum, aut est acceptus, qui de re propria
debet ferre sententiam: et hic iuris est duplex. Est enim de re
agendi vel suscipiendi s. factum aliqd. ut. Senator, qui cons. huius
si alterum genus causarum, nimirum deliberativum. Est res iam
actas discipul. ut. iudex, qui constituit sententiam generis causa
quod dicitur iudiciale.

Quomodo differunt inter se haec tria
causarum genera?

Duo modis. Primum tempore quod iudiciale genus est, verum
preteritarum, de quibus iudiciter iudicare an iuris facta.
Deliberativum genus est verum futurarum, de quibus consilium
faciendum est s. futurum an iudicium, facile an difficile
suscipiatur. Genus demonstrativum est verum ut plurimum
presentium quod iudicatur si bonos lae fiat et iudicantur si bonos
Veruntamen in hoc posteriori genere veniunt interdum me-
na preteritarum et suscipitur coniectura futurorum.

Quoniam est alterum discrimen?

Alterum similitur à finibus dixerit. Nam in demonst. ratio
 genere spectat maior ad delectationem auditorum. In delibe-
 ratione studet excitare spem aut metum rerum agendarum. In
 individuali deniq; contendit ad clementiam vel severitatem iudicis
 erga rem et personam.

Quid est genus demonstra-
 tionum?

Demonstrationum genus Graecis dicitur *διδασκαλία*, à *διδασκαλέω*,
 docere. Latine *lectio* et *exhortatio*, est quod in alicuius per-
 sonae vel rei laudem aut vituperationem confert.

Quae sunt in collatione huius
 generis observanda?

Quatuor potissimum. Ordo temporum, ordo bonorum et ma-
 lorum, rerum ipsarum vis, et rerum varietas.

Qualis est ordo temporum?

Temporum ordo duplex est, unus directus cum natura et facti-
 rum seriem retineamus atq; à primis ad intermedia, abiq; ad
 extrema progredimur. Alter indirectus quando à posterioribus
 et novissimis principiis factis decurrimus ad priora.

Quanam est ordo bonorum
 et malorum?

Bonorum et malorum tria sunt genera. Quaedam animi sunt,
 ut ingenium, virtutes, artes, et disciplinae quibus opponuntur
 mala contraria, et stultitia, vitium, inertia. Quaedam corpo-
 ris, quae natura corpori attribuit: ut Sanitas, vires, forma et
 huiusmodi opposita morbo, imbecillitas deformitas. Quaedam deniq; for-
 tuita quae extrinsecus homini accidunt: ut Divitiae, honores, iustitia,
 fides et similia cum contrariis: paupertate, obscuritate, solitudine.

et similibus. In quibus ordo naturalis hic est, qui iam fuit indicatus. Nam per in capem locum occupant animi bona, proximum bona corporis, extremum bona fortunae. Quoniam tamen ordinem cogitator interdum immutare pro opinionem hominum ad quos verba facere debet, quos interdum magis movet eas quae in oculis incidunt, quam quae sua natura praestantiora sunt.

Quomodo rerum usus spectatur
in hac collocazione?

Rerum usus spectatur in bonorum et malorum comparatione ex qua alia maiora alia minora deprehenduntur. In his triente autem illa collatis quatuor modis, scilicet de quibus in Comparationum loco dictum est: Numero scilicet, specie, us, et affectu. Maiora enim insistantur plura bona paucioribus, distantiore bonioribus, lata angustiorem innata aduentibus, perfecta imperfectis. honesta inhonestis, nostra et alienorum alicuius.

Quomodo rerum varietas ad hanc
collationem accommodatur?

Varietas ista spectatur in oppositione et fractione contrariorum cum utraque opponente. ut. Parva magni, simplicia compositis, obscura dilucidis, laeta tristibus, incredibilia probabilibus.

De generis deliberationis collocazione.

Capitulum vigesimum tertium.

Quid est deliberationis genus?

Genus deliberationis, quod et deliberatio et suavis nominatur. Quod est bene et alicuius, et quod bene non est alicuius.

Estne semper praetermittenda narratio
in hoc genere?

1
2
3
4

Narrationis quoque quatuor sunt tempora. Primum est cum laudare multo melius recte facta. Secundum cum vituperare malefacta, aut bona consilia temere neglecta. Tertium cum confirmare cupit suum consilium de futuris ex rebus iam presentis aut presentibus. Quartum est cum memoria revocare studet superiorum temporum et rerum a maioribus probe secretarum vel actarum.

Quid de Confirmatione suspicetur?

Confirmatio et peroratio dirigenda sicut ad dupli-
cem finem finis gratioris fides scilicet et motus. scilicet ad proban-
dam rem propositam, et ad promovendos auditorum animos
ut dicentes sequantur consilium. quia in re collocandi ratio
vel naturalis vel artificiosa potest observari, prout cum vide-
bitur esse utile aut gratum accedere auditoribus

De collocatione generis indicialis et
primum Accusatoris.

Capitulum vigesimum quartum.

Quid est genus causarum iudiciale?

Iudiciale genus Graecis διαζυγιον est, quod positum in con-
trouersia, habet in se accusationem cum defensione vel peti-
tionem cum accusatione.

Quomodo in hoc genere est instituta
collocatio?

Collocatio alia accusatoris est, alia defensoris. Nam non idem finis utriusq; propositus est, quod accusator ad iram et sententiam iudicis contendit: defensor e contra iudicis spei clementiam et misericordiam.

Qua est igitur accusatoris collocatio?

Collocatio accusatoris partim ad singulas eius partes, partim ad arguendorum tractationem est referenda.

Quid ergo faciendum est in exordio?

Exordium ad attentionem et severitatem iudicis est accommodandum, quia propositum est ei iratum reddere iudicem.

Quia in Narratione?

In narratione rerum gestarum ordo observandus est, et ipse quidem, licet actus sic etiam est exponendum.

In Confirmatione quod faciendum?

Confirmationis sunt argumenta quorum alia dant et nata breviter: ad probandum crimen comparata; quaedam vero auxiliaria quae faciunt ad crimen amplificandum.

Quomodo tractanda sunt verbaque,

verbaque.

Quae in his sunt observanda praecipua. Primum ut singula ac, brevementer proponantur: hoc est recte et notis inveniatur ut quasi haste amantate vehementer militent in adversarios. Deinde, ut concludantur acriter et accommodentur in finem rei: quae quidem acrimonia iudicis facilius moderate et rem inlucetatur alij.

Quomodo auxiliaria sunt tractanda.

In his tria sunt observanda precepta. Primum res est confir-
manda decretis, tabulis, testimoniis: hoc est rursus ad-
iungenda sunt assumpta argumenta. Deinde in singulis accu-
satis est commemorandum ut arguatur adversarius: tum dige-
dicendum est ad causam dicendam, et amplificationes sunt
interponenda.

Quod est preceptum perorationis?

In peroratione, ut magis vehementiores adhiberi debeat, et
eos dirigi ut iudex iustus efficiatur.

De collocazione defensoris.

Capitulum vigesimum quintum.

Quanam est defensoris collocatio?

Defensori collocatio est ad contrarium finem dirigenda,
videlicet iram iudicis. Eius autem precepta partim in sin-
gulis orationis partibus partim in argumentis consisunt.

Quid ergo faciendum est in Exordio?

Defensori in exordio primum amovenda sunt ea que obstant
res: Deinde dirigendam exordium ad benevolentiam iudicis
conducendam.

Quid observandum est in Narratione?

Narrationes amputanda sunt que tardant, aut relinquenda
si tota sunt molesta: si si qua pars verum exponenda
non officit ea rei, tum ea est permittenda: quod si
vero omnia cause nocent tum sola pretereunda est narra-
tio. Quid de confirmatione & argumentis
sciendum est?

In confirmatione defensor ut plurimum est occupatus in refutando argumentis adversarij. Sunt autem illa argumenta duplicia: quodam evidenter et facile refutari possunt: quodam evadentiora scilicet firma et ad diluendum minus facilia.

Quomodo sunt igitur diluenda evidenter?

Haec singula seorsim diluenda sunt, ut eorum apparat in imbecillitas ipsorum, similia videantur ea cetera.

Quomodo refutanda sunt evadentiora?

In his tria sunt observanda precepta.

Primum. Firma et potentia precepta argumenta praesentioribus sunt observanda ut illorum fides diminuatür.

I

Secundo observanda sunt pluribus, ut numero superante.

II

Tertio digressionibus ab illis firmamentis est tanquam pudis antequam tractatione alicuius loci communis ut illorum iudex obliuiscite.

III

In peroratione quid est observandum?

Perorationes ad misericordiam iudicis totae sunt conferenda quem ad iracundiam accusator permonere conatus fuerat.

Semperne praescriptum collocandi ordinem orator debet retinere?

Non debet eandem semper retinere ordinem sed potissimum haec tria in collocando spectare.

Primum auditorum voluntatem, quo illi ordine atque loco quidque cupiant audire.

I

Deinde utilitatem eae quo quoque loco dici causa potest.

II.

Tertio circumstantias etiam alias locorum maxime atque temporum, quarum omnium consideratione primum deus orator facile intelligit, ubi praescriptum et naturaliter.

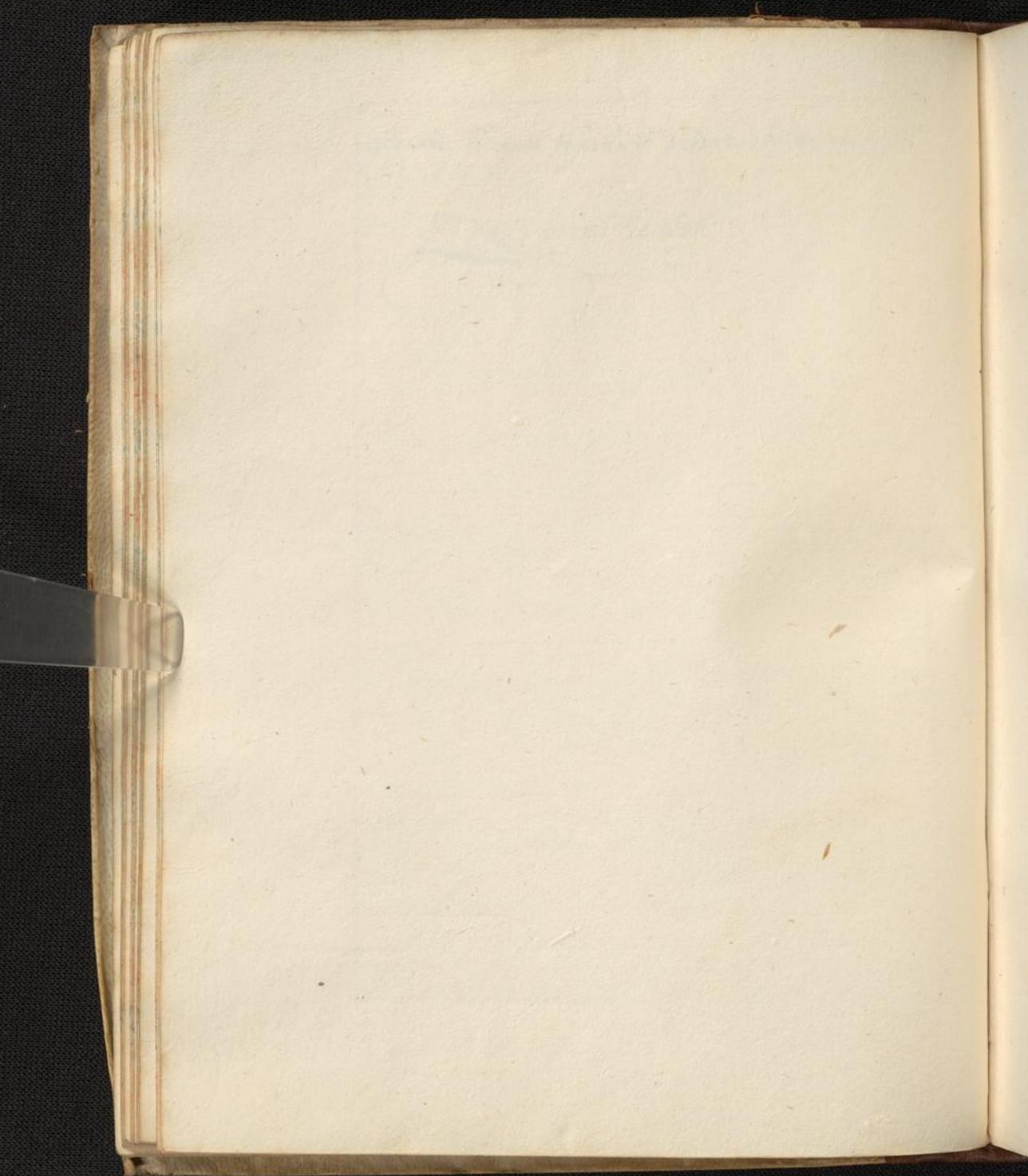
III

collocandi ordinem observare debeat, et ubi eandem
rursus mutare.

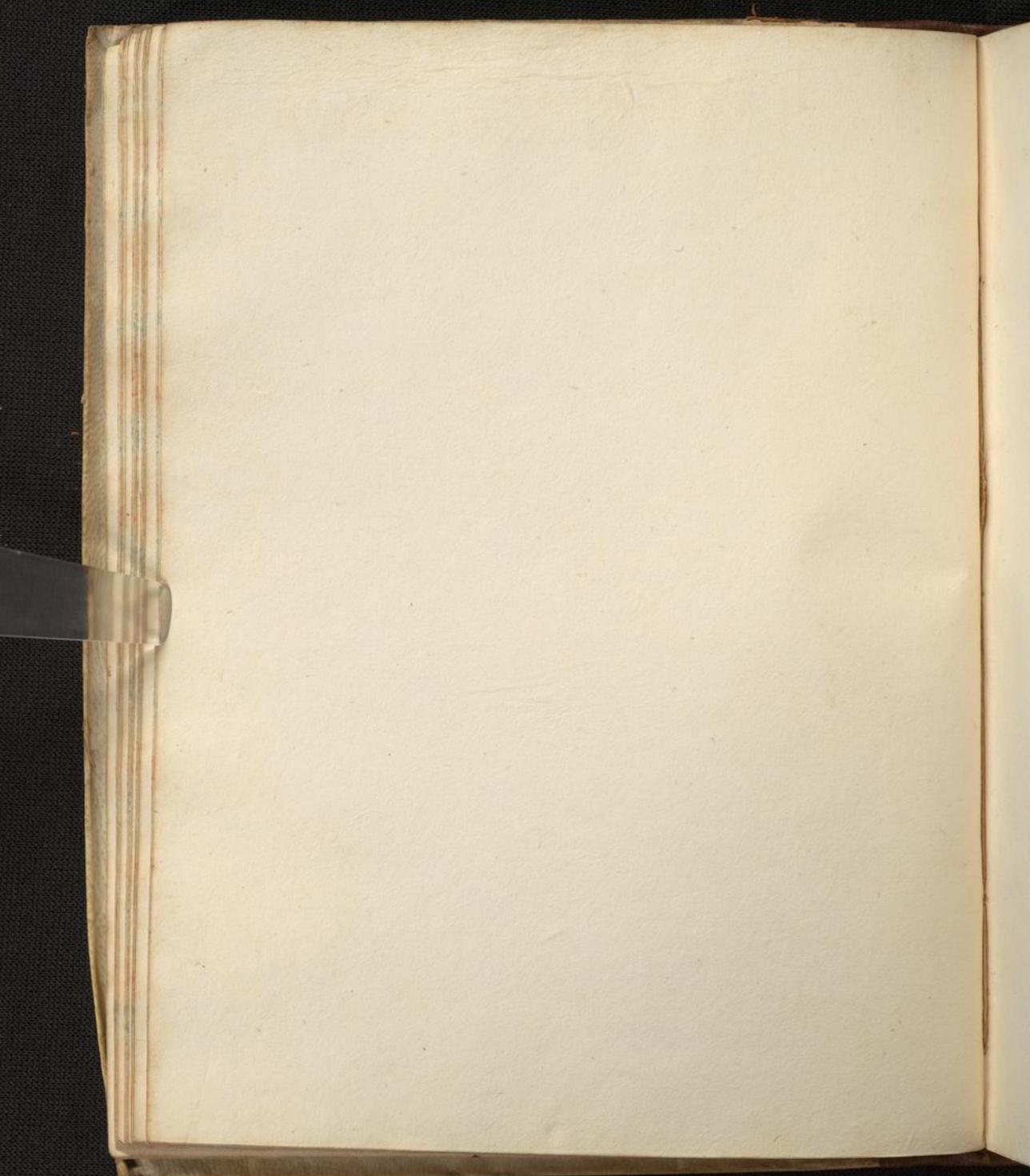
FINIS primi decalogi.

ida

IN HOC CAPITULO AVTOR primū proponit de
 tertia parte ELOCVTIO, et nimirū. Distribuit Elocu-
 tionem scilicet in duo genera dūm utriusq. generis pcepta
 ad duo summa refert capita uerborū simplicium, et con-
 iunctiōum, quibz quidem in rebz explicandis, prima et
 maior pars huius Dialogi occupatur.

Quænam est tertia pars in officio
 oratoris?

Tertia pars est ELOCVTIO, q̄ à Grecis λέξις ἢ λέξις
 ὄνομαστικὴ. Cicero ea q̄ Elocutionis sunt, sic Oratoris

uerberorumq; praecepta nominat. definitionem collocans loca
definiendi. Occupatur haec pars in uerbis et sententijs e quib;
construit orationem, est ty; maxime orationis propria, a
qua Eloquentia et Eloquentes suum nomen et appellatio-
nem acceperunt. J

Quid est Elocutio?

Est idoneorum uerberorum et sententiarum ad finem
accommodatio. Nam, ut dictum est occupatur haec pars
in uerbis et sententijs quibus cum applicanda sint ea, qua;
uicenta sint et collocata docet Elocutio, quomodo illa artifi-
cialiter conformanda sint, ut Causa, siue rei de qua dicendum
est, accommodata uideante.

Quot sunt Elocutionis genera?

Dno: Unum sua sponte factum, alterum uersum ab, uicentia.

Quid Elocutio sua sponte facta?

Est simplex et rectum dicendi genus, quod natura in-
uicta ducem sequitur. C. cum unum quodq; in oratione simpli-
citer et recto ordine profertur, sic natura ipsa positi-
lat. J Atq; haec est q; ab Aris totale uicentia dicitur ut.
Naturalis ratio est. Non facile homo patre
occidit. Item. Unum ui repellere licet. Delectamur omnes
cognitione et scientia.

Quid uersa et mutata Elocutio?

Qua quotidiana non est, sed sola perfecta ex officina
Oratoris. C. cum oratoria tractatione artificialiter et aliter
quam quotidiana Eloquenti consuetudo requirit ea q; dicen-
da sunt offerunt. Ab Aris totale uicentia dicitur ut.

Quis cum dicimus. Omnes trahimur et ducimur ad cognitio-
nis et scientie cupiditatem. Item pro Archia Poeta.)
Hæc studia adolescentiam alunt, senectutem oblectant
secundas res ornant, aduersi p[er] fugiunt ac solatium p[ro]bet
delectant domi non impediunt foris pernoctant nobis
cum peregrinantur, m[er]iticaentur. Verum hæc artificiosa
Elocutio non semper in dilatanda Elocutione sed etiam in
contrahenda et commutanda occupatur.

Qualia igitur præcepta de Elocu-
tionis utroque genere traduntur.

Præcepta utriusque generis duplicia traduntur: partim
sunt simplicium partim coniuictorum, partim cõ-
utrorumque. **CAPVT secundum.**

De sua sponte fusa oratione et primum de sim-
plicium verborum prima diuisione.

In hoc capite generalia præcepta proponit præcepta prioris ge-
neris Elocutionis t[er]m simplicium t[er]m coniuictorum uerbo-
rum. Et quoniam simplicia uerba inuenienda sunt ex diuisi-
onibus eorum unam de tribus diuisionem explicat, in qua or-
do uerborum perpenditur de simplicibus uerbis in prioris Elocu-
tionis generis et simplicium uerborum.

Quoniam est præceptum simpli-
cium uerborum.

Simplicia uerba sunt inuenienda (ut Cicero dicit) Quibus
quidem uerbis duo uidetur Oratori præcipere: Primum ut
sicut in Ad. uir. 1. capiam uerborum: deinde ut in illa copia
instituat in Ad. uir. 1. delectum. usque utatur, q[ui] ad eam
time sunt accommodata.

Quomodo vero illa uerba possunt inueniri?

Consideranda etiam diligenter huius et natura est uerborum
et ipsorum diuisionibus quarum hoc in loco ad uerborum ori-
ginem Cicero haec posuit.

I
II
III

Prima ad originem uerborum pertinet.

Alteri ad naturam eorundem fractionem.

Tertia ad eorundem naturam et comparationem refer-
tur. Quae est ergo prima diuisio uerborum?

Omnia uerba uel nativa sunt uel reposita.

Quid uocas nativa uerba?

Propria ac certa rerum uocabula cum ipsis rebus penitus nata
Sunt Cicero dicit, huius sensu significata, a Graecis uocantur
uocant, uel uocantur. ut, bonus, malus, uis, pax, bellum
felles corpus, panis, uinum, dormire ambulare.

Suntne haec omnia eiusdem generis?

Non, sed huiusmodi uocabula uel uocantur sunt, quae ad hunc in
quodammodo loquendi consuetudine uisitatae sunt panis, uinum
bellum, hoc est, edere, bibere. Quaedam uero inuisitata, sicut odio-
sitas a exarsa quae a quodammodo loquendi consuetudine rece-
runt ut temetum pro uino, duellum pro bello, bellum pro uino
duere pro pugna, autumnare pro putare, odire pro
odisse. Quid sunt reposita?

Reposita uocantur quae factae sunt ex nativis aut etiam no-
uata a Graecis nominantur uocantur uocantur. ut, fortis
a bono, malitia a malo, uirgatus ab urbe, pacificus a pace
temulentus a temete, uinolentus a uino, bibula a bibulis, bibe-
citas a bibo. Sunt autem haec diuersimodum generum aut ex

natiuis facta .s. derivata et composita. Quidam vero
natiua .s. ea q̄ iam primū inveniuntur .s. ab Oratore.

Quot modis verba inveniuntur?

Quatuor modis. Similitudine, Imitatione, Inflexione &
adivincione uerborum.

Quid est Similitudo?

Similitudo nihil aliud est, quam uelut a Coeca: cum pp
ara Roſar .s. proportionem aliquam uerbum a sua re
transferri ad aliud: ut. cum cara dicitur scrupulus animi
adolescentia flus aetatis, uoluptas eſca malorum, homo se
ditiosa peſtis patriae.

Quid est Imitatio?

Imitatio, si uelut est, cum exemplum aliquod aut
naturam rei in effugiendo uerbo imitatur: ut cum matricida
dicitur sicut parricida: uis Oratoris sicut duraculus
de uerbo: sicut, Imitatio. illa uel in lingua uel in
sono. Quomodo in lingua?

Quis dupliciter. Aut. n. in eadem lingua, ut cum dicimus
Matricida, larocida, fraticida, sicut patricida: somno
lentia sicut inlentia, perspicacia sicut sapientia, ob
sequium sicut colloquium, dormiturius, lecturius & similia:
sicut parturius. Aut enim in diuersa lingua cum usu aliam
lingua uerba conueniunt in aliam, sic ut prioris uerbi
uis consimilibus uerbis exprimate, ut, cum quod Graeci dicit
ra uerum de uerbo docant. Caro interpretatur uim
oratoris: cum quod Graecus est uosa, Latine ueritatis
substantia, quod illis est aduulator, Latini est impos
sibile ueritatis operatio.

Quomodo fit Imitatio in sono?

Cum pro ratione vocis. et soni, quæ res edunt, nona verba formantur: ut sunt, bombardæ, campanæ, sibilus, murmur et clangor, et hæc voces animalium: mugire, boare, bellare, rüdere, hincize.

Quid inflexio dicitur?

Cum sine Tempore aut comparatione nona verba gignunt: ut Libosq. a bibulo, fiducia a fide, credibile a Credo.

Quid Adiunctio.

Adiunctio est Phonorum plurimumque verborum compositio, ut superlogia, uaniloquus, famigeratores, turpiliteri, cupidus, recipidus, somnolus. Item q. creperu. p. snara et similia.

CAPIT TERTIUM.

De secunda divisione verborum q. fit secundum eorum naturam singulorum.

Autor in hoc capite secundam divisionem verborum p. septe in qua propria natura et vis verborum perpendit, quia vel sono vel significatione æstimat.

Quot sint verborum genera secundum naturam singulorum?

Secundum naturam q. auctorem iudicio, et vi significandi æstimatur, quatuor hæc sunt genera. Alia enim alijs sunt consonantiora, graniora, lectiora, nitidiora, inter quæ consonantiora sono et auribus æstimantur: Graniora vero et lectiora significatione. Est itq. hæc distinctio eor. naturarum et reperorum verborum; neq. adeo in singulis verbis ut in verborum comparatione aliquid consistit.

Quid sunt consonantiora verba?

Consonantiora Graecis in cura vel cura non curant sunt
graviorem habent sonum rebzq; propositis magis acco-
data: ut. Sonantiz est cum Vergilij dicit Vinctores Danan
quam si dixisset principes Graec; et cum ponit regnatore
Asia quam si dixisset regem filij. Nymborumq; facis
tempes fatumq; potentem, sonantiz quam si dictum est, pfi.
ut me nati. Arma nimirumq; cano sonantiz est, quam de,
scribo res gestas Aeneae.

Quomodo vero dignoscuntur sonantiora a
minutis sonantibus?

Ex ipsarum vocalium et syllabarum natura dignoscun-
tur. Sed aures mediocriter eruditi homines, facile obser-
vant. Nam vocales A et O in longis praesertim syllab-
is leniorem et sonantiorum reddunt orationem: F et V
orationem faciunt acutam, et E lenitatem ferre habet,
H intermediam reddit orationem, sed tamen multumale in tra-
nane pro aliarum quoq; litterarum accessionem et sylla-
barum quantitate.

Quid sunt Graeviora?

Graeviora Graecis deperis de sub sunt q; sua vi et signi-
ficatione orationem adaugent: ut. Vastum pelagus, graevius
est, quam magnum pelagus. Infansq; dolor graevius quam
magnus dolor. Attra spelunca graevius est quam p; fonda
spelunca. Seta fura graevius quam viata fura, infestum
et alicui graevius est quam ee inimicum.

Quomodo conficiuntur verba graeviora?

Quatuor modis. Primum inflexione cum si platius pro po-
sitivo ponitur aut a cessing pro audaci, sceleratissim; &
scelerati. Item cum abstrakta collocantur pro concretis.

I

scelus pro scelerato impudentia pro impudenti, pes femalis
quem nocere grauius est quam pes hircum.

II

Secundo Cum species ponitur pro genere: ut, parnicidam sic
vnum, latronem dicere grauius est quam generaliter no-
minare improbum.

III

Tertio translatione ut. Voracitatem patricij nocere ali-
quem grauius est quam appetere puerum: sic ardere do-
lore grauius est quam flagrare odio. Incessum et desiderium
inflammatum cupiditate grauiora sunt quam ista propria.

IV

Quarto: circumlocutione quae remissiores vim habent in signi-
ficando: ut. Timere lenius est quam reformidare: edere
lenius est quam occidere, frigidare aut insulare: tangere
lenius quam percussere, edere lenius quam nocere. Frigidum et
comotum est leniora sunt quam furere.

Quid Nitidiora?

Nitidiora dicuntur, quae in oratione decus aliquod spectant et
obscuritatem sequuntur et auribus magis placent quam contraria
sunt inquinata et sordida. ut neri nitidius est quam me-
liera. Credere alicui pecuniam nitidius est quam esse infami-
vnum aut fauentorem. Amator nitidius est quam scortator.

CAPITULUM QVARTVM.

De tertia verborum simplicium diuisione.

Autor in hoc capite tertiam diuisionem verborum tractat
in qua perpenditur ipsa eadem et delectus verborum in
ipsa quae sunt eisdem generis additque per subdiuisionem temporis
et ornamentorum considerationem eamque non plene in qua
ista doctrina sit alteri loci atque artis ideoque tropos tan-
tum praecipuos enumerat, quae ut plurimum oratori seruiunt.

Quot sunt verborum genera in divisione
tertia secundum tractationem obscuranda?

Secundum tractationem quam Graeci & Variar vocant haec
quinque sunt verborum genera.

- I Propria
- II Adista ad nomen.
- III Nomina
- IV Prisca &
- V Modificata.

Appellatur autem fractatio ipsa dicitur ex doctis & selectis
verborum q sunt eisdem generis. Saep enim occurrunt
eisdem generis, vel significationis plura, quibus adhibere
debet orator aptitudinem, ut eligat ea, q ad rem magis
idonea. Est igitur haec divisio tum in verbis, tum in eligē
dis occupata.

Quae vocante propria verba?

Propria verba dicuntur q in divisione propria naturae sunt
vult appellata, q rem proprie significant a Graecis voca
tur propria et antica nomenclata: ut Pater, pater, ge
nitor, filij, nati, liberi, Item. Divites, opulenti, locupletēs, pe
cuniosi, copiosi et contraria, pauperes, inops, egenus, mendic.

Sed sunt ne propria eisdem generis
omnia?

Non: sed distinguuntur duobus modis: qdam n. sunt eide
linguae ut illa de quibus modo dictum est. aliae sunt linguae pere
grinae, q interdum assumuntur in nos trans linguam ut tri
sule vocante Vulpes ut. Apud Licconem: Nix ceteris p
curatore: item Rueda q vebiculo. Et Vergiliis Gada pro
pecunia. Plautus dicitur pro bello. Verum qdam usitata et
q adhuc in consuetudine loquendi retinetur, qdam in usitata

q̄ a loquendi consuetudine recesserunt, de quibz supra dicta
est in prima divisione.

Quæ sunt addita ad Nomen?

Addita ad nomen sunt adiuuata dicente eas q̄ Graeci uo-
cant ἐπίθελα q̄ substantiuis apponunt ornandi et signi-
ficandi gratia: ut exoptatus pater, obsequens filij, prud-
deus et altitatus pater, patris fuga familias adulescens la-
ta segetes, decrepity senex.

Quomodo ab oratoribz, ἐπίθελα
ū usurpantur?

Non eodem modo ut a Poetis. Nam hi ἐπίθελα adiun-
gunt prope singulis substantiuis et saepe non tam ad orna-
tum quam ad explendum sp̄m. At oratores tantum necesse
sunt ea adhibere epitheta ad rem augendam uel minu-
endam. Suntq̄ tria potissimum q̄ Aris totales praecipit in
Epithetis oratori uitanda esse. Primum ne nimis sint
longa: ut fuerunt ceruicium pecy, s. bores uel uaccae oculi
crepidæ uestigia. Turpi lucii cupidij homo. Secundum est
ne sint superflua ut sunt humida aqua calidij ignis.

I
II
III

Tertium est: ut ne sint nimium crebra: ut apud Poetas
fieri solet. Ideoq̄ his uitandum esse docet Aris totales Epithe-
tis q̄n ab uoluptate, aq̄n ab uice edibz uadi. Primum
cibarijs quotidianis sed ueluti condimentis.

Quæ sunt noua uerba?

Noua dicunt q̄ ab oratore gignunt. Sicut a Graecis
uocant νεωγενεια in prima divisione reperia dicunt
ut obsequens uel beacitas proportio, dolosij, ueritas, laci,
fugij indignotatus, patris sary, q̄ similia.

Quæ sunt Πηλα?

Prisca, la aexasa. s. uctiua. sunt obsoleta, inuisitata
 sunt: q̄ ab usu quotidiani sermonis dudum recesserunt. ut
 Reor, autumo, nuncupo, duellum, hostis, pro hospite. Ita
 lia sunt illa Ennii uerba. Nec mi aurum posco, nec mi
 precium dederitis. Nec calponantes bellum, sed belige-
 rantes. Ferro non auro uitam cernam utriq̄.

Et illa Luuij.

Lex horrendi carminis erat dumuiri perduellionem in-
 dicando caput ^{uiri} obrubito, infelici arbori suspendito. Atq̄
 sic ab Oratoribz sumfere usurpantur, cum citant anti-
 qua sententia quas fere reuolunt ijdem, uerbis q̄ b̄
 scripta fuerint aut etiam cum antiq̄s p̄sonis sermo
 attribuitur in q̄bz huiusmodi prisca uerba aliquam habent
 auctoritatem.

Quae sunt uerba modificata

Modificata Graecis Teleocueria sunt, q̄ a proprio
 scilicet et significatione ad res alias deflecta sunt ad
 alienam rem et tropum aliquem: ut. Voluptas est esca
 malorum.

CAPUT OCTAVUM.

DE TROPIS.

Quid est Tropus?

Tropus a Latinis Modus uocatur est et est uerbi uel
 sermonis a propria significatione in aliam cum uer-
 bali mutatio.

Quot sunt Tropi?

Tropi plures sunt: partim dictionis, partim sermonis uel
 sententiae. Verum hoc loco a Ciceroe quinq̄, enumerante
 qui Oratoribz maxime inseruiunt.

- 1 Translatio.
- 2 Immutatio.
- 3 Abasus.
- 4 Observatio. et
- 5 Superlatio.

Hanc enumerationem non se planam os tendunt ex
 summa verba huius capitis, quae mirabilis, quam ser-
 monis consuetudo patitur, formamus. Quibus indicat
 Cicero esse alios tropos quosdam et ornata plura, quae ora-
 tionem exornant, sed ea non se huius loci.

Quis est ergo primus tropus?

Primus est translatio, quae laqueus, cuius propria virtus
 est avaritia, huiusmodi similitudo sine proprietate, apta nimi-
 rum ut res ad quas transferuntur verba, aliqua ratio-
 ne conveniant, cum quibus rebus, quarum verba propria sunt,
 ut. Videre est oculorum, animadvertere in mentis est
 sed per translationem etiam mens ut videre, et oculi
 animadvertere dicuntur. cura notatur scrupulus animi
 sicut enim scrupulus, vel lapis, qui forte incidit in calcem
 interficiunt pedem egruunt, sic etiam cura homi-
 nem exagitat et sepe regere non sinit.

Quot sunt modi translationis?

I

Modi praecipue sunt Quinque. Primus cum a corpore
 verba transferantur ad animum aut e contra, ut cum
 dicimus sentire, tenere aliquid, pro intelligere: Extremis
 digitis attingere, aut primis labijs quae sunt litteras
 pro obiter discere. Item cum dicimus animadvertere vel
 intelsioere pro videre seu inspicere. Secundus est, cum
 a brutis animalibus verba transferantur ad hominem aut e contra

II

ut cum dicimus lupem pro asino homine: lupem pro lupo
 deli, canem pro incedo: Arvum pro s. stupido, albatim
 re pro inhumaniter allegari, cornicem pro garrule Ter
 tis e cum a rebz animatis ad res inanimatas fuerit
 translationis aut e contra: ut. Late segetes, parvitas
 borum. Hen flus aetatis pro adolescentia. Luna Resp:
 pro viro p. stanti. Quare e, cum ab uno animali ad
 alterum animal verbum transferre: ut gentes sub
 vos frenare, apes pasere. cornos inegitare subibz. Quare
 fuis, est, cum res inanimata utring verba comitant, ut
 Lumen oculi, lumen eloquentia, incendere iram, odi
 um res tringere, clausi imittere habenas.

III

IV

V

Quae sunt in translationibz p. cipue
 observanda

Observanda p. cipue duo sunt, primum virtutes transla
 tionum, in quibz haec quatuor sunt.

Secundo Pro portio seu similitudo apta.

Spicienditas q. cum significatione verborum, tum
 uno et similitate.

Est et spicienditas, ut plana et illustris, non autem obscu
 ra fiat oratio.

Ut sub seculum translatio cadat et maxime occidit.

Deinde vero observanda quae sunt ad evitandum vitia
 translationum quinqz.

Primum dissimilitudo malaeqz proportio: ut Neuca
 rum vocare regem.

Alterum similitudo longius a rebz ignotis petita: ut. Syrtis
 batrimonium.

Tertium, translatio maior quam res pos. tulat: ut
 semper tas commutationis.

Quartum, Minore translatio quam res pos. tulat: ut. Iacta
 in Neptunia, Misazum clamor.

I

II

III

IV

I

II

III

IV

V

Omnium, obscuritas, vel in rebus, à quibus verba transferuntur, vel in personis, quae participant huiusmodi translationes iudicantur. Omnis est secundus Tropus.

Secundus est Inmutatio, quae à Graecis μεταφορα, à Latina adu dicitur, à Latinis etiam denominatis, transnominatis, ac traditiuo nominale.

Quid est Inmutatio?

Est verborum propriorum in rebus, quae inter se cognata sunt, commutatio: ut Ceres pro pane et fruge, Bacchus pro vino, Vulcanus pro igni, curia pro sedatu, Italia pro stali, arma pro viro, Toga pro pace. Differt autem hic Tropus à translatione, quod in translatione proprium commutatur cum alieno, ut cum pacem dicimus, animam hominis: viuum letitiam cordis. In inmutatione vero proprium commutatur cum alio proprio, quod quaedam affinitatem habet cum pro pane dicimus Cereem pro viro Bacchum.

Quot sunt modi Inmutationis?

Septem sunt.

I

Primus est, cum Inuentor aut praeses aut possessor alicuius rei pro re ipsa ponitur: ut Ceres pro frugibus, Bacchus pro vino, Mars pro bello, Iupiter pro aere, Neptunus pro mari.

II

Secundus est, cum auctor et affectus rei ponitur pro re ipsa ut. Legere Platonem, Ciceroam, Demosthenem, Vergilium. In manibus habere Vergilium. In sermone Homerum, quae sequuntur.

III

Tertium est, cum dux pro exercitu ponitur: ut Scipio dicitur Cartaginem. Hannibal cum tardo à Seno.

Maximo vitiosus est. Pompeij vitio suffundatam.

Quartus est cum effectus ponitur pro causa efficiente aut
est contra: ut. Eris trislexceq; pallida mors, audax
vinum, bruma inerti humida nox.

IV

Quintus est, cum continens ponitur pro contexto aut est
contra, ut. Concreta protuleris, crudoles terras, lethi
anarum, sic vira coronare, valegox ardet.

V

VI

Sextus est, cum signum aut pars instrumentum ponitur pro
re signata: ut. Sceptum pro regno, fasces pro fulgore
arma pro bello, laurea pro victoria.

VII

Septimus et portans est, cum habitus ponitur pro pro-
prietate: ut. Sues pro seculo, audacia pro audaci impu-
dentia pro impudenti, poetica pro poetis.

Onus est tertius tropus.

Tertius est abusus, qui a Graecis natus rebus
nominatur. Onus est abusus.

Est, qui non habeatibus, nisi nomen proprium, aliud
nomen accommodat, quod est pro Nympha aut simile,
ut edificare agnam, estera in aritudine longa. Diffi-
cultatem hic tropus a translatione quod translatio propria
nomen commutat cum alieno per similitudinem. Non solum vero
ipsa rebus qui suis nominibus designata sunt accersit ea quae
proxima. Plerumque proterea elegantiora sunt transla-
ta quam abusiva quamvis interdum non necessitatis sed
eleganciae gratia adhibeantur.

Quot sunt modi abusus.

Quatuor papae. Primum est cum contra Etymologiam
et derivatorem nominis verbum in alia re usurpate

I

II

ut. Edificare equum, equitare in Asia, navigare
 über trabem: sic particula pro interfectore matris
 uigila pro p[ro]p[ri]i hominib[us].

III

Secundus est c[um] p[er] propriam vim et potes[te]m
 verborum aliquid aliis deducit: ut animi magni-
 tudo; vel altitudo, breves vias, longum consilium
 tenebrae complicata, alta meat.

IV

Tertius est c[um] coniungente uerba contraria signi-
 ficatione: ut Terribes spes, exiguæ amicorum copia
 nulla facultates, inconsulta ratio, pernicioza utilitas
 modica salubris.

Quartus modus consistit in translationib[us] diuersis:
 ut. Fideliter infernare ualitudini dominare neglecta
 tibus; urbem summo uisus, sepultam et, ignorantia sua
 argento edificare.

Quis est quartus Tropus?

Quintus est obsecratio uel exortatio, uel diminutio
 Grauis peccabit. Lenitudo u[er]o est, facit
 est c[um] in u[er]bo dicitur quam res postulat, fit di-
 u[er]s[is] modis aut per diminutiuu[m] uerba, ut somniscus
 uel somniscus, pro somine, offensionula pro offensa
 uel appendicula pro appendice, animalis pro dno.

Deinde per lenia uerba: ut. Error pro delicto
 uel flagitio, parsimonia pro auaritia, ferocitas
 pro crudelitate.

Quid Pronominatio.

Pronominatio Grauis arbor quondam est, cum q[ui]s
 dicit cognominata conuenientia et p[ro]mutat iustitiam

nomina: fit autem quatuor modis. Primo per Patrony. I
 mica ut Afrida s. Agamemnon et Menelaus, Saba II
 nia s. no. Pelides s. Achilles. Deinde per possessiva
 ut Chytbera pro Venere, Delij pro Appolline. Tertio III
 per Epitheta persona apta vel loco convenientia, ut seu-
 or s. Priamus. Poeta s. Terentij. Quarto per pro- IV
 pria nomina q. per affectum aliquam collocante pro
 appellationis: ut Cato s. senex. Phalaris s. crudelis
 Aquilina s. seditib. homo.

Quid Intellectio?

Intellectio Graecis οὐρανοῦ cum aliquid ex aliquo quo. I
 can, modo intelligit atq. huiusmodi proprie quatuor fit.
 Primum cum ex parte solum intelligit aut e contra: ut II
 Prova vel puppis pro navi. tecum pro domo. portus pro
 fluita. Deinde ex specie generis uno plura aut e con- III
 tra. ut. Abies pro abietibus. Romanus pluri victor s. Ro-
 manus. Latet sub classibus agnos s. sub classe. Tertio, IIII
 ex materia intelligit res: ut. terram pro gladio aurum
 vel argentum pro argenteis et aureis vasis. Quarto IV
 ex plerumque consequens aut e contra ut. vi. ferunt s.
 motui sunt. sicut tres s. non amplius.

Quid Transitio?

Transitio Graecis μεταστροφὴ est, quia gradatim
 iter ad id quod in verbo positum, et transit. fit autem duobus
 modis. Primum cum ab effectu transite ad causam, aut e contra
 ut atra spelunca s. tenebrarum idemq. profunda caecum latet s.
 tenebrarum sic spiritus privata, sol pro luce divina vel dei. De-
 inde a consequenti ad antecedens quocumq. modo aut e contra

ut Aristotele pro segetibus inuocari uolens pro Deo haberi, ideo
quod iustum et beneficium fuisse in terris.

Quid contraria dicitio?

Contraria dicitio Grauis alicuius est, cum loco proprio
ueterum collocante ea quae scilicet contrarium habent: ut Pel-
lam quam quae si minime bonum, parca, quod nemini parcat lupi
quod nusquam liceat, officium quod neminem officiat.

Quid impropria locutio?

Impropria locutio Grauis alicuius est, quando uer-
bum non propria in sententia ponitur: ut spes e. s. meliore
sic premium, vel gratias pro supplicio, pro para animadu-
serere s. punire.

De uerbis coniunctis ac primis
de numeris?

De Tropis orationum.

Qui sunt Tropi orationis?

Orationis Tropi hi praecipue sunt octo.

Allegoria

Plurimum

Charientismus

Anigma

Sarcasmus

Superlatio

Paragium

Verbanitas

Coniunctio

Quid est Allegoria?

Allegoria Latine permutatio uel inuersio est eimodi
oralis qua aliud uerbu dicitur, aliud re e intelligendum:
ut. Ego tela deperere & uulnibus mederi debet, cum et
felum aduersarij nullum iecerit s. arguta Debeo resistere
aduersarij et defendere reum antequam sit accusatus. s.
Quandis referat in mari te noni fluctibus: o quid agis
fortiter occuba portum s. O Respublica nona impendet
bella civilia ista, amplectere contrediam.

Quid Anigma?

Enigma, e' obsecrator fm Allegoria q' indiget expli-
 catione: ut Oxam mater genitrix generavit filia matris
 quod intelligendum e' ut g' laca q' generate ex aqua &
 reblatit in aquam. Item Tempus quo felices et miseri
 nihil differant in somno. Item Animal mare quadrupes
 in meridie bipes et vesperi tripes. Homo.

Quid Proagium?

Proagium Graeci naevolia e' vulgare proverbij u' sarba
 fidibus temporibus accomodata: ut Supp e' in fabula
 contra stimulum calistrare: item Nudo detrahere ne st.
 menta ab equo ad spiritum transcendere.

Quid Illusio?

Illusio Graeci eicoria e' oratio q' nunc est verbis sed
 vel pronunciatione vel rei natura atq' habitu intelligit
 et plerumq' contrarium indicat: ut egregiam vero laude
 et spolia ampla refertis tuq' b'ncq' tuis. Adopol Sy-
 riae circa te prospere et molit' laet'q' m'ing ad
 stracti tuum.

Quid Sarcasmus?

Sarcasmos e' iocus amarulentus contra Ordanos mist' cas
 exercitum benivolentia causa, dicent e: illis, mittere vos
 milites q' viserent ipsos. Audire enim se quod disiderat
 Amicorum autem eam b'ncq' modi necessitatib' subducere.
 Talis e' oratio illa Virbi ad Priamum. Referes ergo hoc
 et nuncq' ibis helida genitari, illi mea tristitia facta dege-
 recemq' Neoptoleum narrare memento.

Quid Verbanitas?

Verbanitas a verbis e' iocus verbanus e' cons. q'rdam ne st.
 nitas q' sit aliqd' inexpectat' ut. Qui Panem non odit
 amet sua carmina Mebbi. Atq' idem iungat vulpes &
 malgat bircas. Quid Barientismus?

Quævis Libuod' e oratio, q' cum dñiora verbis mollis
rily mitigant. Cuiusmodi est Bona verba, q'so noli altum
sapere. Quid est Superlatio?

Superlatio Græcis vñe *ὑπερβολή* est, cum oratio verbis in
credibilibus tollit, augetur vel minueri gratia: ut. Cardini
nive, tardior fertilitate, lapidi silice & fultior, parietes
hinc curia tibi gratias agere. Cui Casari ges tūat. pū,
mex non agne anidy atq' hū serex.

Quid Circumlocutio?

Circumlocutio, Græcis *περίεργον* e cum plurius verbis
explicite quod uno aut saltem paucioribus offerri potuerit
ut. Firma virumq' cano Troie q' p'rimo abozis, fratrem
futo profugus exiung, venit littora. Sic homo cui bilis
referenscit, pallor nalty, ardent oculi tremor membra
occupat.

De ornamentis veterum et pri-
mum de y's, q' in verbis de,
Cibantur?

Quæ sunt p'ferca q'by ab Oratore
modificate oratio?

Sunt p'fer Tropos et *Χρηματα* s. figura et ornamenta
s. e. tales conformaciones verborum atq' sententiarum
quibus sic ornant & illa' frant orationem suam Oratores
ut a vulgi quod diano sermone differat. Verum or-
namenta illa nec singulorum verborum nec *ἑλοσφονία*
sua sponte facta propria sunt, sed ad conuenientia quosq'
verba & ad sententias & ad *ἑλοσφονίαν* artificiosa
et mutata quosq' pertinent.

Quæ triplicia sunt illa Ornamenta?

triplicia. Quædam enim sunt verborum *ἑλοσφονία*

glam rectum hinc sententiarum Lur Eniar, glam
actionis sub uno Verbo.

Quae sunt ornamenta verborum?

Verborum ornamenta rursus, quadruplicia sunt, et
qdam eorundem verborum glam similitum, glam
contrariorum q dixer pariorum & qdam verborum con-
iunctum.

Quae sunt ornamenta eorum.
sem verborum?

Haec praecipue decem. 1 Repetitio. Repetitio
Gemminatio. Complexio Gradatio
Duplicatio. Conduplicatio. Regressio &
Connexio. Reduplicatio. Graductio.

Quid est Repetitio?

Repetitio Graecis ἀναφορά vel ἀναφορά est
cum continenter ab uno atq; eodem verbo, in rebus similibus
ac diversis principia sumunt. ut. Paruit foro postea Pom-
peia, paruit senatus, paruit publici.

Quid Gemminatio?

Gemminatio Graecis ἀναφορά est eisdem verbi sine
nora aut aliorum verborum, interpositione facta iteratio
ut. Excitate, excitare eum si pot ab inferis. Jam iam
nulla mora est, sequor et gra dulcoris adsum.

Quid duplicatio?

Duplicatio Graecis ἀναφορά est eisdem verbi cum intervallo
aliquo facta, repetitio ut. Si qd possum ex eo possum
quod Respublica nos coniunxit cum multis arma veri-
terte arma vocat lux ultima victis. A. n. 2.

Quid Connexio?

Conuersio arusecolu n̄ intellocā ē, cū ad portem
verbum continenter reuertunt: ut Paxes Popū
Romany fūctūa vicit, armis vicit liber alitate
vicit. Quid Complexio?

Complexio ουνυλονū ē, cū d̄ idem primū uer,
dum repetim et crebro ad idem portem reuertim
ut. Qui sunt, q̄ fadera sage raperunt, Carthagenes.
Qui sunt, q̄ crudele bellum in Italia gesserunt, Car
thagineses: q̄ sunt q̄ Italiam deformauerunt Car
thagineses. Quid Conduplicatio?

Conduplicatio uel circūly Graecis αναδιπλασιον n̄
ουνοδ ē cū una et eadem dictio seruetur alicui
principium, et finem occupat: ut. Vidim, sicut uic Torian
C. Ceter pliorū d̄ctum terminatam gradium uagina
nactam in uēbe non uiding.

Quid Reduplicatio?

Reduplicatio etiam αναδιπλασιον n̄ παδιολογία ē
cū priori membri clausula sequenti sit inibum ut
Principium dignitas erat p̄tē p̄tē non p̄tē fortaſſe
eorūm q̄i ſequebantur, negat tunc Asianam hanc
ſibi ēē cognatam Demipho, Demipho negat hanc ſibi
ēē cognatam Verg. Etloga octaua. Crudelis tu
quoq; mater, Crudelis mater magis an p̄tē impe
b̄is ille. Improb̄is ille p̄tē crudelis tu quoq; mater

Quid Gradatio.

Gradatio Graecis αναβασιον n̄ ουνυλονū ē quā plu
riūm membrorum cuiq; portem uer d̄m tu ſequeb̄

principio repetite: atq; ita per gradus oratio progredi-
tur: ut. Afficere industria virtutem, virtus gloriam,
gloria omnes comparavit.

Quid Regressio?

Regressio, e contrario. Quam res primum tota proponit,
deinde partes iterata seorsim explicante: ut. Vicerunt
Romani, vicerunt mari Carthaginienses, terga Gallos,
Ipsius & Pelias mecum quorundam spiritibus, ano iam gravior
Pelias et vulnere tardus Ulyssi.

Quid Transductio?

Transductio, ut laudari non negavit loquor est eijdem
dictionis in alio atq; alio casu facta repetitio: ut. Sed
tamen ex omnibus primis virtutibus si est habenda ratio pro
miorum amplissimum est premium gloria.

Quae sunt ornamenta verborum similitum?

Haec potissimum quatuor. Agnominatio, Reciprocatio
similiter de hinc, et similiter cadens.

Quid est Agnominatio?

Agnominatio, Graecis $\pi\alpha\epsilon\sigma\sigma\omega\upsilon\alpha\beta\iota\alpha$ non $\pi\alpha\epsilon\sigma\sigma\omega\upsilon\beta\iota\alpha$
est similitum noem in rebus dissimilibus ac adversis succunda
collatio: ut. Civis bonarum artium, bonarum partium,
bonorum virorum item. Hac inceptio est amantium,
rardamantium.

Quid Reciprocatio?

Reciprocatio vel reductio Graecis $\alpha\upsilon\tau\alpha\rho\alpha\upsilon\tau\alpha\delta\iota\alpha$ non
 $\eta\alpha\pi\alpha\sigma\tau\alpha\upsilon\tau\alpha$ est iteratio verbi similis aut potius eijdem
quo ad litteraturam sed significatione diversis: ut. Amantem
dulcedo deduxit ad amicum, Item amari per amorem si

carere ut quod inest amari.

Quid similiter desinens?

Similiter desinens dicitur adverbiorum est, cum quorum
aut plurimum membrorum similes sunt quibus: ut. Vitis
indulget, deliquis s. fudare, loquaris aduse. Si nihil unquam
habuisset hanc si qualis est cuius dissimilaret ha-
bere causa non est.

Quid similiter cadens?

Similiter cadens Graecis dicitur adverbiorum est, cum duo aut
plura verba eisdem casibus effectante ut. Diligentia
comparat divitias, negligentia corrumpit animam.
Individuum haec duo ornamenta respiciunt corrupta
ut. Perdidisti summa ratio est amorem perdere, pudorem
fugere, diligere formam, negligere famam.

Quae sunt ornamenta diverso-
rum et contrariorum ver-

borum?

Haec nomina haec sunt.

Interpretatio	Correctio	Permutatio
Incrementum	Diminutio	Contentio &
Congeries.	Significatio.	Contrarium

Quid est Interpretatio?

Interpretatio Graecis dicitur dicitur u. id est dicitur est quod
commutat verbum quod est positum cum alio verbo quod
idem valeat. ut. Luget exalt, marec eques rex, vido
fosa civitas confecta feris est. Invalent municipia affli-
ctantur. Colonia. Item. Quid dicitur Africanis superant et
vesali adra. A. Berea, negat sui crudelibus occupantim,
bris.

Quid Incrementum?

Incrementum, adhibet est, cum verbis alijs semper
 significantioribus et gratioribus adsurgit oratio: ut facit
 regem vincere civem Romanum, scelus verberare patricium,
 vim necare, & dicam in cruce tollere.

Quid Congeries?

Congeries dicitur, quod est verborum plurimum res di-
 versas significantium egeruatio: ut, Omnis gratia po-
 tentia, bonis, divitiis apud illos sunt, aut ubi illi us luxu
 nobis relinquere pericula, et pulsas, iudicia, eges talen.

Quid Correctio?

Correctio dicitur, quod est, quod colligit, quod dictum est
 et pro eo reponit aliud quod magis videtur idoneum: ut,
 Non enim ferem sed raptorem, non adulterum sed ex-
 pugnatorem pudicitiae, non sacrilegum sed hostem su-
 crovum religionumque, non ficiarium sed crudelissimum car-
 nificem criminumque, rapies tunc iudicium adduxi-
 mg. Item O s' altitia, s' altitiam ne dicam an im,
 pudentiam singularem.

Quid Diminutio?

Diminutio dicitur, quod est, cum verbo
 oratio nitanda causa vel dissimulante leviore verborum
 dicitur: ut, si hic quidem pater volo nimium dicere, non
 tenuissimum patrimonium reliquit.

Quid Significatio?

Significatio dicitur, quod est, quod plerumque in suspitione re-
 ligat quam ponit in oratione: ut, si sic te tanto patri-
 monio famulato testant, quam sibi petat ignem non reliquit
 si homo prodig.

Quid Permutatio?

Permutatio dicitur, quod est, cum loco proprio
 verborum similitudine alia quod similitudinem cum se habet. Atq;

hinc etiam referendi sunt ceteri plerique Tropi: ut. Non
opus habent valetēs Medico et agrori

Quid Contextio?

Contextio autem dicitur vel auct. de loc. cum ex contrariis
verbis oratio conficitur. Per contraria autem intelli-
guntur quae quovis modo sunt opposita: ut Tacet cum ob-
scure clamas cum loq. convenit obmutescit. Item. Ne tu
si nimium latramus crispus et honestissimum adolescentem
oppressisse videamus.

Quid Contrarium?

Contrarium, etiam dicitur e quibus duobus diversis duabus, alte-
ram breviter et facile confirmat et concludit, atque sic
differt hoc ornamentum a priore, quod hoc alteri rei
affirmationem alteram concludit, illud vero simpliciter
opponit verba contraria. ut. Qui cum plures erant
paucis nobis exaguarum non poterant hi postquam pau-
ciores sunt meliorem se sint superiores.

Quae sunt argumenta in
struenda et coniun-
ctio verborum.
observanda?

Haec nomem praecipue.

Dissolutio

Coniunctio

Membrum

Copulatio

Adiunctio.

Comparatio.

Adjunctio

Excursio vel articulus.

Continuatio.

Quid est Dissolutio?

Dissolutio dicitur auct. de loc. ubi dicitur quod est cum
orationis membra coniunctionibus careant. ut. Catalina
aht. Excursio erupit. clapt. Item accessavit de pecunia.

repetendis iudex, seui p̄tor q̄ sui, defendi plurimos.

Quid Copulatio?
 Copulatio Graecè πρὸς ἄλλοις λέγεται, cum orationis membra
 pluribus coniunctionibus sunt connexa. ut. Asia uero
 tam optima et fertilis est ut et ubertate agrorum et
 uarietate et magnitudine partium et multitudine
 earum rerum q̄ exportantur facile orbis terris uale
 cellat. **Quid Disiunctio?**

Disiunctio Graecè ἀπὸ λέγεται est cum duorum aut plurium
 orationis membrorum, quodq̄ proprio concluditur uerbo
 ut Populus Romanus humanitatem deleuit, Carthagini
 ueniam sustulit, Corinthum diriecit. Flagellas eiecit.

Quid Coniunctio?

Coniunctio Graecè σύν λέγεται uerbo σύν λέγεται est
 cum unum uerbum in medio collocatum & precedentes
 partes & sequentes concludit: ut Boni nullo englu
 mento impelluntur in fraudem. Impiis sese facio.

Quid Adiunctio?

Adiunctio Graecè προσ λέγεται est cum duo aut plura oratio
 nis membra communi uerbo coniunguntur quod in ex
 tremis collocatur & ab initio in his quidem dicitur uerbo
 σύν λέγεται: ut Deflorescit formae dignitas aut morbo
 aut uetustate. In fine uero dicitur ἀπὸ λέγεται
 ut. Aut morbo aut uetustate formae dignitas deflor
 uescit. Item. Alij alius hōies atq̄ ordines ego uos sciam
 per complexum sum.

Quid Focisio?

Focisio uel concisio uel articulus Graecè κόμμιον
 est minima pars per eod̄ q̄ orationem casam et inter pun
 ctuam facit et magnitudo eius est sex aut septem

In oratione pro
Silone.

syllabarum fere referunt inter ornamenta, non ut sua par-
ficula, sed ut sententia ex huiusmodi particulis coniuncta
composita sit. Hoc & ratio doctis & necessitas Barbaris
& nos gentibus, et ferri natura ipsa praescripsit ut oem
semper vim quaecumque ope possent a corpore, a capite, a
vita sua propulsarent.

Quid Membrum?

Membrum Graece *μῆλον* est sententia comprehensio facis
longior et perfectior nondum tamen plene perfecta et
integra atque ut officiale alijs praeter ea similibus membris
excepta. Magnitudo eius ius tri et octiduum fere sylla-
barum: ut & inimicum proterus et amicum laedebis & tibi
ipsi non consulches. Quid Comparatio?

Comparatio dicitur sua referenda forma in quocumque
di membrorum sit. Primo ubi in aetate praerogativa
membrorum coniunctio ut. In praesentem mortem parer ope-
tebat domi filij nuptias comparabat, hinc omnia casus adtra-
bat. Deinde uisum, cum postremum membrum praerogive
priore ut. Exiguum nobis vitae circiculum natura circum-
scripsit in mensam gloriae. Tertio maxime in aetate, cum
ultimum membrum longius est prioribus: ut. Nemo est tam a-
versus a Mors, qui non mandari vestibus aeternum horum labo-
rum facile pronuntia patiatur. Quarto ubi in aetate cetera
membra paria sunt, & ferunt quodcumque impar: longius
vel brevius ut. Nunc vero quod agite, uti terrarum sumus
tam insulas tam praesentem, praesentem terrarum uerum
cogitari potest. Quid Continuatio?

Continuatio Graece *σύνθεσις* est densa & continua sequens
factio verborum cum absolute sententiarum et hoc totum
quod ex fluxu & membris praerogativa partibus conficitur.

intra numerum quatuor membrorum consistit vere dicite
 periodi, at eum excedit quaternarium numerum, tam dicite
 nec codum generali verbo & specialibus nec codum u
 numerum. Periodi autem vere quatuor usque forma est
 secundum membrorum numerum. Alia enim est recitatio
 ad uon uonol q' uro membro absolute. Ut. Imperium
 semper ad optimum graeco a nichilono transferre: alia
 dixit ad q' duobus membris e absoluta: ut. Qui semel
 uerecundia fuerit transierit eum oportet bene et uari
 ferre impudentem: alia triuor q' tribus e terminata
 membris: ut. Omnes uivendi bene rationes in uirtute sunt
 collocandae, propterea quod sola uirtus in sua potestate e
 oia p' se eam subiecta sunt fortuna dominationi: alia
 deniq' tetrauor q' quatuor membris conclusa: ut. Nihil
 q' ita quisquam bene p' ducit ad vitam fuit, quin
 res, usus, aetas semper aliquid oportet noxi. aliquid admo
 uat et illa q' te scire credas, uel uias q' tibi p' ueris
 prima in ueritando repadit.

Quid est necodum?

necodum e sententia comprehensio libera non astricta
 ad certum numerum membrorum: certa tamen neco labe
 p' propositione & exodoti p' redditione distinguite: ut.
 Quiaquam te Marce p' ueris non iam adiectem Cratippum
 uis. Affertis abundare oportet p' ceptis iis titutibus. Iste
 p' ueris & Doctoris auctoritatem & uerbis: quoru
 altera patientia augeti p' altera, exemplis, tamen ut
 ipse ad meam uilitatem semper cum Graecis Latina
 conuincit. Quid est ueris?

Primoque e sententia, comprehensio, facta pluribus membris
& Insuper, non ita distinctis partibus, ut in recedendo ses
accommodatis tantum ad spiritum oratoris: ut hae s. fides
adolescenciam alunt, secundas res ornant.

De Ornamentis Sententiarum. et primam.
is quae in dicendo, vel demonstrando
occupantur.

Quae sunt Sententiarum ornamenta?

Sententiarum ornamenta dicuntur, quae non in verbis occupantur
sed rebus atque sententiis. Sunt autem haec triplex. Quaedam
ad adhaerentia, quae in docendo occupantur. Quaedam dicuntur
quae conglutinantur, aliquam formam habeat. Et quaedam sunt
quae versantur in ordine ac dispositione orationis partium,

Quae ornamenta versantur
in docendo.

Haec duodecim.

Definitio	Similitudo	Effictio	Remonstratio
Sententia	Comparatio	Metaphora	Locutio descriptiva
Exemplum	Imago	Confirmatio	Temporis descriptio

Quid est Definitio?

Definitio. Cuiusmodi est quae rei alicuius proprias am
plexiter potestates breviter et absolute ut. Maiestas Reg
se in qua continetur dignitas et amplitudo civitatis sanctitas
e sancta vel colendi.

Quid Sententia?

Sententia. Cuiusmodi est oratio summa de re quae aut quod sit
aut quid esse oportet in vita breviter ostendit: ut. Hoc
difficile quodcumque spe magna fit in quibus alijs, id non est
id est optimum. Item. Quae omnia bona a seipsis petant, quae nihil
potest malum videri, quod natura necessitates afferat. Item. Quae

ornamento affine alterum e, quod de rōnā f. talis
 sententia de vita & morte q̄ ad incertam aliquam spem
 aut spem directa est: ut. Molo e quōdam incredibile
 robore animi septi, & hinc ibi ee putat, ubi virtuti non
 ut loq mortem natura finem ee non paratam.

Quid Exemplum?

Exemplum nāc dicitur e alicuij facti aut dicti plerū
 ti, cum ceteri auctoris nomine propositio: ut. Neq. n.
 posset aut tala ille Servilijs, aut Publij Natica,
 aut Lūij Opimius, aut me consule, senatus non nefarij
 haberi, si scelerator civem interficij nefas aut.

Cic. pro Milone.

Quid Similitudo?

Similitudo, quod verbis n̄ dicitur nāc dicitur e oro
 traducens ad rem quampiam aliquā simile ex re dispari
 ut. Quemadmodum hibernicus astitit tempore praesto
 sunt, frigora pulsa recedunt: ita falsi amici, sereno
 vita tempore praesto sunt simul ac veri fortuna
 hincem seferunt, amolant omnes.

Quid Comparatio?

Comparatio a rāōnā, e psona, aut rei cuij cum alia
 ex similitudine quādam facta collatio, quā minora ma
 ioribz, faciliora difficilioribz, indigna indignioribz, com
 parant: ut. Serbi me fletale me, sine is to pacto
 metuerant, ut te metuant omnes tui. domum meam n̄
 liquendam putarem. Item Nero Clemens & hūmarij
 ab huij hominis crudelitate.

In Catilina.

Quid Imago?

Imago Graecis ἰμᾶγ, e forma cum forma cum similitudine
 ut. fuit in plura corpore tui

validissimo, impetu Leonis acerrimo.

Quid Efficitio.

Efficitio dicitur quod est, cum exprimitur verbus corporis cuiuspiam forma, quo ad satis, ut ad interius cadem: ut. Cras habes, niger ore, brevis pede, unguine castus.

In somnis ecce ante oculos meos se iungit Hector.

Vixus adde mihi, largosque fundere fletus.

Quid Notatio?

Notatio neobonavea dicitur ad dicitur e, cum alii, cuius hominis natura certis describitur signis, q moribus eius affectibus aut cogitationibus exprimit: ut. Dolor ei ex sanguine facti oculi, cui modo, modo tardus, incassus, prociq; in facie nullius, recordia inerat.

Quid Conformatio?

Conformatio neobonavea dicitur ad dicitur e, cum aliqua q non adest, persona conformat, quam ad est: aut cum res mixta aut informis fit Elegans et formata. Et sic oratio attribuitur aut actio ad dignitatem actionis modata: ut.

Ex his tunc iocite ex hac ipsa familia aliquid ac potissimum Appius Claudius ille q profecto si existeret sic ageret & sic loqueretur: Nil tunc q d tibi cum Calio.

Quid est Demons tratio?

Demons tratio neobonavea dicitur ad dicitur e, cum ista res res exprimitur ut veri res et ante oculos veris se videt. Conspicitur autem hoc ornamentum ex praecedentibus quibus fuerit proximis & causis sequentibus: ut. Nonne nobis haec q arduis tuis accere oculis videmini, pades: non illum miserum, ignoranti casus sui redentem a caera videtis non positus insidias, non impetum repentinum, un pstate

ante oculos vobis in caede Glauca, non adde Tity Ros,
 ens, non suis manib; in curum collocat, aut comedidem
 illum sui sceleris acerbissimi, nefariorq; victoriae nunci-
 um, non orat usq; eam nocte perungilet. &c.

Quid loci Descriptio?

Loci descriptio, loco Realia, si loco Descripta e, cum defini-
 onae loci in quo aliquid fit, aut factum. Vg., Est in scab,
 In longo loq; fusa pithim, Efficit obiectum laterum
 qbz omnis ab alto. Tranonite, ruz sing scindit se unda res,
 dicitur, Hinc atq; Hinc uas ta ripet. &c.

Quid temporis Descriptio?

Temporis descriptio Reoro Veritas est, cum, di lincidis
 circumstantiis describitur tempus quo res aliqua facta sit:
 ut. Nox erat & placidum carpebant fessa soporem
 Corpore perferas sy lina q; et sana quiescant
 Rigora cum medio noluntate syera lapsum
 eam facit omnis ager. &c.

Quoniam sunt illa argumenta
 q; argumentationis formam hnt.

Horum octo sunt.

Descriptio.
 Div. tributio
 Inverso
 Expeditio
 Subtractio
 Contentio
 Commutatio &
 Conclusio.

Quid est Descriptio?

Descriptio *Stoicorum* est, q̄ rerum consequentiam continet per
speciem, et dilucidam cum gravitate Expositionem: ut. Milone
occiso, Clodius habuisset primum hos consules, deinde omnia
possideret, teneret lege nova q̄ est + inexta apud eam cam
reliquis legibus Clodiani, senos nos tros libertos fecisset: postea
mo. Nisi cum dy immortales in eam mentem impulsissent, ut
homo effeminatus fortissimum virum coarctare occideret, donec
Rempublicam non haberetis.

Quid Dis Tributio?

Dis Tributio iureb̄ iud̄ est, cum in plures res aut p̄ personas
negotia quaedam certa Dis Tribuunt: ut, Publy Clodij portum
legis animo ferre p̄t. Luget senaty, n̄eret Eques ter ordo,
tota civitas consecra senio est, squalent municipia &c.

Quid Divisio?

Divisio, diasecib̄ n̄ *Coartucia* e, q̄a res inter se diuise
separantur q̄ utraq̄ absolute certa ratione subiecta: ut
profecto aut hac bona in tabulas publicas nullas redierunt, nosq̄
ab illo nebulone facety's eludimur, quam p̄stanty. fuit si redit,
erant tabula publica corrupta sunt.

Quid Expositio?

Expositio vel remissio Graeci ἀποδοχὴ est, cum rationib̄
complanib̄ enumeratis, quib̄ aliqua res aut fieri, aut non fieri
potuerit, cetera tollantur n̄a relinquunt, quam res impedi-
mus: ut. Necessse e, eam cons̄ tel, i, t̄m nos team f̄ndam
fuisse os tendas te aut n̄acum possidisse aut n̄m tam
fecisse aut emisse, aut hereditate renisse tibi n̄acum, cum ego
adessem possidere non potuisti. Tam n̄m fecisse, etiam n̄a
non potes, emtio nulla profect: hereditate tibi me n̄mo mea
pelunia renice non potuit. Relinxy t̄e ergo ut me n̄
de meo f̄ndo diceceris.

Quid Subiectio?

Subiectio, a Latino *Subiecta*, u' a Graeco *Subiecto* est, cum interrogamus aduersarium, aut quaerimus, ipsi, quid ab illis contra nos, dici posset: deinde subijcimus id, quod oportet dici, aut quod dici commode non potest: ut. *Quis igitur eodem reuerentiamur, & gratiam quae tanta uita fuerint in unico filio, quare is patri displiceret, et perspicuum est nihil fuisse: pater igitur amens, q. odisset sine causa, quem procrearet. At si quidem fuit omnium carissimus. Ergo, illud iam affirmatum profecto est: si neq. amens pater neq. pater filius fuerit, nec odium q. causam patri nec scelus filio fuisse.*

Quid Contentio?

Contentio, a Latino *Contentio*, u' a Graeco *Contentio* est, cum sententiae pugnae inter se pares partibus opponuntur: ut. *Pater tibi dicit, Domus tibi decet, at habebis, pecunia sperabit, at egebas.*

Quid Commutatio?

Commutatio, a Latino *Commutatio*, u' a Graeco *Commutatio* est, cum duo sententiae inter se discrepantes et contrarietate, ita offeruntur, ut a priori posterior, contraria priori proficiatur: ut. *Esse oportet ut uiuas, non uiuere ut edas.*

Quid Conclusio?

Conclusio, a Latino *Conclusio*, u' a Graeco *Conclusio* est, q. breui argumentatione et uis, q. data sunt, aut facta consistit id quod necessario consequatur: ut. *Si bona praeratorum uinum facultates sunt Reipublicae illa uero bona periclitantur in Asia. Ergo Asiae, si est facultates, Reip. conseruari.*

Utriam sunt ornamenta
Dispositionis.

Hæc præcipue duodecim.

Propositio.	Reverſio.	Brevitas.
Digeſtio.	Præteritio.	Frequentatio.
Transitio.	Digeſſio.	Com moratio.
Præoccupatio.	Reverſio.	Expulſio.

Quid eſt Propoſitio?

Propoſitio Græcis *prolambis* u. *prolambis* eſt, cum certas orationis partes de quibus dictum ſumus inſitis breviter proponimus: ut. Primum mihi videtur de genere belli, deinde de magnitudine tum de Imperatore ad ea deligendos esse dicendum. Quid Digeſtio?

Digeſtio, Græcis *peribis* eſt rerum dicendarum diſtributio, ordo et diſtributio: ut. Tres ſunt res q. obſtant hoc tempore. Scilicet. Roscio, crimen aduſariorum & audacia & potentia. Criminiſ conditionem aduſarij. Eri cuius ſuſcepit audacia partes Roscij ſibi propoſcere. Griſogoras adtem iſ eſt, qui plurimum pot. potentia pugnat.

Quid Transitio?

Transitio *metambis* u. *metambis* eſt, q. breviter ostendit quid dictum ſit et proponit breviter quid conſequetur: ut. Oroniam de genere belli dixi, nunc de magnitudine pauca dicam.

Quid Præoccupatio?

Præoccupatio Græcis *prolambis* u. *prolambis* eſt cum id quod queri aut obijci potest, priusquam quæſta artum: ut. requiretur forte nunc quæſta modum cum hæc ita ſint reliquum poſſit ee magnum bellum.

Quid Reiectio?

Reiectio a *reiectione* est, cum in alium locum commodiorem aliquam reuocamus: ut. De Capitone post uiderimus, si quem admodum paratum de arato testis prodierit.

Quid Præteritio?

Præteritio a *præter* est, cum dicimus nos præterire, aut uolere dicere id, quod maxime dicimus: ut. Ac illud tenebrosissimum tempus incantis ætatis tua patiar lateo. licet impune per me parietes in adolescentia pfereres uicinas compellaris. habeat hoc premium tua tua indignitas: ut adolescentiæ turpitudine, obscuritate et sordibus suis tegatur.

Quid Digressio?

Digressio, ex *clabio* uel *naçen* clabit est, cum a re proposita digredientes extra ordinem aliquid tractamus quod ad rem quod facit. Ut. Hæc omnia iudices imperio dente Lucio Sylla facta esse, certo scio. Hæc enim mirum cum eodem tempore, & ea q̄ præterita sunt, & ea quæ uidentur in futuro præparari.

Quid Reuersio?

Reuersio a *reuertere* est, cum ad proprium ea capiunt apud q̄ in causam addita fuerunt reuertuntur: ut. Longius quam in iustitiam sum profectus ad reliqua & gaudium.

Quid Breuitas?

Breuitas a *breuis* Græcè, est rerum & sententiarum, tractatio concisa atq; unum in locum contenta: ut. Cum proficiscitur in Africam. Deinde exul est hostis ductus post Imperator & post tunc factus est consul.

Quid Freqüentatio?

Freqüentatio uel enumeratio Græce βοηθαυοβ u' αν.,
uella βοηθαυοβ ε, cum res in tota causa dispersas, cogit
in unum locum quo grauior aut firmiter sit oratio: ut. Cor-
seruate igitur Republice iudices, euenem bozarum, adri-
um, bozarum partium, honorum rerorum.

Quid Commoratio?

Commoratio inuocum est cum in loco firmissimo, quo to-
ta causa, continetur, maxime dictus, aut eodem sepius
reuerthimur: ut. Rogat oratq, te Chrisogone.

Quid Expositio?

Expositio Græcis ερεξηραεβια est, cum uno aliquo
loco rem eandem alijs atq, alijs uerbis, sententijs, ora-
mentis, dilatando explicam.

Quæ sunt actionis ornamenta?

In quibus præter uerba & sententiam uocis quorq, atq,
motus aliqua considerantur moderatis. Sicut autem hæc di-
plicita quorq: & alia quidem Oratoris q, sora fecerit pro-
pria, alia cum auditoribus communia.

Quæ sunt propria Oratoris?

hæc decem præcipuè.

Inopinatum.

Dubitatio.

Interrogatio

Inopinatum

Subiectio.

Ratiocinatio.

Optatio.

Quid est Inopinatum?

Græce. παρὰ δόξαν uel λανθασυοβ uol.

Execratio.

Indignatio.

Exclamatio &

Acclamatio.

noto compulſus, eodem adferret Aeneas.

Quid Execratio?

Execratio Graeci ἀεὶ ἢ μάλα ἐστὶ, cū manife-
ste aliquid adersamur & iris quasi de oratione: ut. Super
te cū mētra monstratiōe magis potest fūgeret.

Quid Indignatio?

Indignatio, Graeci ἀδελανδάνω ἢ Ἐλεβριδ
est, cū moles hanc nos, hanc propter rei alicuius iudi-
cium quietatem declaramus: ut. Vobis non modo inspectan-
tibus, sed etiam armatis et huic iudicio praesidentibus
fanta virtus. & hae resbe & pelletur, & terminari ei-
citur.

Quid Exclamatio?

Exclamatio, Graeci ἐκκρίνω ἐστὶ, q̄ consistit signi-
ficationem doloris aut indignationis per homines aut
res, aut alterius rei compellationem: ut. O Patna
o Divum domus filium & inclita velle.
Maenia Dardaniūm.

Quid Acclamatio?

Acclamatio ἠελλωρῆ ἐστὶ, cū post rem narratam aut
probatam, clausulam addimus qua nos hanc affectionem iudi-
camus: ut. Scacitatem ni adipsicantur omnes optant, ear-
dem accusant adopti, tanta est inconstantia, & turbata
atq; peruersitas.

Quae sunt ornamenta illa Gra-
toni corā cū auditori,
bris?

Hec p̄cipue quatuordecim.

Auersio.	Lesio.
Regatio.	Inusio.
Comunicatio.	Obligatio.
Permissio.	Licentia.
Sermo cinati.	Confessio.
Promissio.	Purgatio. X.
Conuatiatio.	Deprecatio.

Quid est Auersio.

Auersio a τὸ ἀπορροῦν Græcè est cū orationem ad personam aliquam presentem aut absentem aut etiam fictam conuertimus: ut.

Hic ergo nunc nos prius implorabo Romani, quorum iudicio tractatur, quam nos senatores, quorum agitur fides in hunc ordinem.

Quid Regatio?

Regatio uel Interrogatio Græcè ἐρωτησὶα uel ἔρωτα est cū uerbis cū interrogantis spiritu, prelati discendi gratia, aliquid discitamus: ut. Sed nos qui tandem quibus aut uentis oris.

Quid Communicatio?

Communicatio ἀνακοινωνία est, cū consulimus eos ad quos dicimus & cū ipsis quasi deliberamus quid faciendum sit aut factum oportuerit: ut. Vos interrogo quid tandem fieri oportuit. Communem rem agi putato, ac nos huic prepositos esse: si nos in eo essetis

quid faceritis.

Quid Permissio.

Permissio Graeci δὲ ὕπομνησιν ἢ ἐπιτομή ἐστίν, cum ostendimus in dicenda, nos aliquam rem totam concedere alicuius voluntati: ut. Sed quid ego, haec autem ne quamquam ingrata revolvam. Quidne moror, si omnes nunc scire habeatis Aeginos: sed, audire sat est iam dudum sumite parvas.

Quid Sermocinatio?

Sermocinatio Graeci δὲ ἀδολογία ἐστίν, cum alicuius proa sermo attribuitur & is exponitur cum ratione dignitatis: ut. Exhereditare patrem filium potuisti. Quam ob eam? Nescio. Exhereditavitne? Non. Quis prohibuit? Cogitabat, cui dixit? Nemini.

Quid Promissio?

Promissio Graeci δὲ ὑπόσχεσις ἐστίν, cum de natura, voluntate vel officio, is ad quos verba facimus aliquid pollicemur: ut. De quo legando spero consules ad senatum relaturus, qui si dubitabunt aut gravabuntur, ego me profiteor relaturum.

Quid Conciliatio.

Conciliatio cordia est, cum eorum, apud quos dicimus favorem conciliamus, aut ipsorum proa, aut nos traiectione commendatione: ut. Fide sapientiaque nos tua fretus proceris suscepisti, quam ferre me posse intellego.

Quid Læsis?

Læsis δὲ ἀποχρηστικὴ ἐστίν, cum eorum, apud quos dicimus invidia contra eos, in quos dicimus excitamus: ut. Invoques a nobis iudices hoc postulat ut quoniam in aliam pecuniam

tam plenam atq; præclaram nulli iure inuaserit: quod
nichilq; ei pecunia uita Sexti Rosij obstare atq; offi-
cere uideatur alienam delectari & animo suspicionem,
omnem in eumq; tollatis.

Quid Inuisio?

Inuisio Græcè διαβουλιον cum latentes res tunc aduex-
sationum non latenter irridemus. Nec opera inquit
Iulij Saliuator Quinte Fabri Carpentum recipis si certe
respondet ille iudex. Nam nisi tu accepisset amississes,
nisi quam recipisses.

Quid Obiurgatio?

Obiurgatio in diuicibus est, cum in eos, aliquantum
durus inuehimur, ad quos uel contra quos uerba faciamy
ut. Si esote p'datorem & vexatorem Reip: fero, tu me
conseruatoremy & castodem feras.

Quid Licentia?

Licentia uaprobria cum apud eos, quos aut uireri aut
metuere debemus, tam ex aliqua libera diapuis, quod eos
minime offendat: In septo bello caesar gesto etiam ex
magna parte, nulla uo coacty ad ea arma profecty
sum q' erant sumta contra te.

Quid Confessio?

Confessio uaprobria est, cum nonnulla concedimy
aduersario, sed nonm inferimy quod exierat, cætera: ut
Sed uerit & bello, disenserit non a te solo uerum etiam a
fratib; hite orant tui.

Quid Purgatio?

Purgatio diuicibus est cum factum aliquod fatemur

sed quasi non iniuste factam defendimus. ut faceret
id fecerit Milonem quod suos quisque sexuos intali re facere
velis: insidiator superatq; vi uicta vis, uel potius
oppressa uirtute audacia est.

Quid. De precatio?

De precatio de quibus est, cum facta res, regamus
atq; defendimus, sed simpliciter fugimus ad misericordiam
Diam & petimus nobis ignoscere. Nos obsecro iudices ut
huic optimo uice romen Egis Romani & usaram huius
Cicero et restitutum conspectum ne enipialis.

CAPVI SEXIVM.

De uerbis coniunctis ac primum de
numero.

Quodnam generale præceptum de
coniunctis uerbis est teneat.

omn?

De coniunctis uerbis hoc præcipitur in genere quod
sint collocanda.

De quanam uerborum coniunctione
hoc est intelligendum?

Coniunctio hoc loco dicitur quia Græcis est breuius
numerosa sicut & elegans uerborum compositio qua
Latinus sermonis paritas conseruatur & affingitur oratori
conciuitas atq; aurium comparatur oblectatio.

Quibus in partibus consistit

illa coniunctio?

In duabus: In numero & consecutione.

Quid est Numerus?

Numerus Graeci quod est, quae aptam efficit & plenam verborum connexionem ad animi dimensionem accommodata.

Est tunc vero hic idem numerus qui a Poetis solet observari?

Est idem numerus quidem, qui in longarum & brevium syllabarum intervallis occupatur: sed eo aliter utitur Orator atque Poeta. Nam Poeta numeros non occultat, sed eorum certis legibus versum conficiunt. Oratoribus autem utitur utitur si vel fortis connexionem numerorum versus in soluta oratione constituit. Verumtamen ^{caeterorum} quoque numerorum observatione si componunt orationem ut plena fiat & nec claudicare nec fluctuare videatur.

Quae vero sunt observanda in oratione numero? sa conficienda?

Trium potissimum. Primum res ipsae de quibus dicendum est. Deinde, Partes sine membra Periodorum. Tum et continuationes integrae.

I

II

III

Quid in rebus perpenditur?

Res omnes de quibus dicendum est, sunt in tripli varietate. Quaedam enim graves sunt & tardae. & constantem postulunt, & talis officium numerus, vel pedibus longioribus vel est. Spondeus, Moloisus, Dispondans. &c.

I

Quaedam vero humiles & lenes, quae celerem orationis cursum postulant & hinc inferunt numeri breviorum temporum quibus est Pyrrichus, Trochaeus. Quaedam denique sunt intermedia, quae mixtam & temperatam orationem desiderant & ad saltem orationem conficiendam, miscendi quoque sunt numeri, longiorum et breviorum temporum.

II

III

Omnia partes aut quæ membra
Periodorum sunt obser-
uanda.

Ad membra quod attinet, præcipuam curam Oratores
probati adhibent principis & extremis periodorum; quo-
niam has duas partes præcipue Oratores obseruant, & in
fine maxime id operam dare solent, ut numerosè termina-
tæ sententiæ quoniam aures in extremo acquiescunt.

Suntne igitur certi numeri
in his duabus partibus
obseruandi?

Sunt aliqui ab artificibus præter ceteros notati &
iustis quidem periodorum apti iudicati, spondeus,
Pæctylus, Pæon prior & Cæticus. Extremis vero peri-
odis rationi sunt habiti Choræ & Fermi altera Pæon
posterior & Cæticus.

Quid in tota Continuatione
spectandum est?

In membris ex præteritis, tum maxime extremis quæ præ-
cedunt, ne aut non compleas uerbum, quod propositus:
aut redundes s. ne Periodus in fine uel breuior sit quam
uel necessitas postulat, uel spiritus oratoris patitur:
ut. Si nihil uirtute est præstantius. Si morum dignitate
nihil optabilius est, bene uirtute oportet.

CAPUT SEPTIMUM.

De altera parte coniunctio-
rum.

De Consecratione.

Quid dicatur consecratio in ybris coniunctis?

Consecutio Græcis ἀνοδος ἔστι talis uerborum con-
nectio quæ puram, apertam & suauem efficit orationem.

In quibus rebus cogis sit
illa consecutio.

In duabus: Puritate nimirum & comparatione.

Quid est Puritas?

Puritas quæ καθαρότης Græcis dicitur, est quæ
purum seruat sermonem & ab omni uitiis remotum. Hac
speciali nomine à Græcis ἐλλυμβισμός Latinis Latinitas
ucl Latinitas appellatur.

Quæ sunt uitia quæ puritatem
illam uiolant?

Fac tria præcipue. Βαλβαρισμός, ἑλλυμβισμός
& ἀναξιδόλωρ.

Quid est Barbarismus?

Barbarismus Græcis Βαλβαρισμός ἐστὶ, contra consuetudi-
nem puri sermonis usurpata dictio scilicet cum aut supra uerba
in oratione assumuntur, aut propria lingua uerba ueliose
pronunciantur: ut Gaza pro pecunia Διαζetes pro cura-
tore, Rheba pro uelocitate. Item cum syllabæ uariæ longæ
comprimantur in pronuncian-do aut è contra breues protin-
guantur.

Quid Solacismus?

Solacismus est uitiata et inconueniens uerborum coniu-
ctio facta contra Regulas Grammaticarum. Ac toti-
dem modis accidit quod modis inter se partes omnes orat-
ionis possunt confundi. Ut Inter hominibus pro inter homines

album panis. Petrus percussit Fabium, bonus nimium, malus
non. Quid est Anacoluthon?

Anacoluthon est quando non iisdem generibus, numeris
temporibus, personis, casibus ad finem usque decurrit ora-
tio: sed in eadem periodo illa accidentia sepius commu-
tantur: ut. Vastabat agros, regionem populabat, oppug-
nabat urbes, multos mortales ab eo cadebant, pro
quo postremo membro rectius diceretur multos mor-
tales cadebat.

Quid est compositio in verbis.

Compositio?

Compositio Graecis bardebia est talis verborum con-
structio, quae acrius orationem & gratam conficit &
intellectui faciliem.

Quae sunt istae in tali com-
positione spectanda?

Una praecipue sunt, quae bonam verborum iuncturam
violant Anacoluthon dicitur, scilicet malam vel rusticam
reddunt compositionem hinc scilicet asperitas & confusio.

Quid est Hiatus?

Hiatus Graecis νεχρησθες λεγομεν est crebra
nocalium concisus, qui hiantem & spinosam efficit
orationem: ut. Vacca hinc amentissima impendebat.

Item. Ego omni officio ac potius pietate erga te ca-
teris satisfacio omnibus. Item. Nemo homo ante in-
videt.

Quid Asperitas?

Asperitas in Graecis λεγεται est aspera consonantium, co-
mpositio, quae duram efficit orationem, ac perpicillat vel

carundem litterarum aut syllabarum assiduitate: ut. Non
potuit paucis placere prologi. O Tite tute tati tibilano
ta tyracentulisti. Deinde eidem uerbi nimia assidui-
tate: ut. Cuius rationis ratio non extat ei rationi ratio
non est fidem habere. Item. Optime, optimo, optamam
operandas.

Item parum apte similiter cadentibus aut desinentibus
uerbis: ut. Cum ornatur, lauantur, tergentur, possunt,
tur angus est. Item. Flentes, florantes, lacrimantes
obtestantes, deligerantes.

Quomodo confusio uiolat com-
positionem?

Confusio u. dicitur, quando coarsctio uer-
borum oblectam reddit orationem inque tribus potissimum
modis. Primo, Transiitione uerborum: ut. Tuis tuis
abreptis in sacla latentia torquent. Sacla uocant fructi-
melissq; in fluctibus, aras. Deinde Ambigua constructio-
ne: ut. Fio te Haecida Romanos uincere posse.

Tertio. Longa uerborum & membrorum continuatione uel plu-
rima conuolutione, quae & Oratori spiritum impedit & audien-
tes afficit ratio.

CAPVT OCTAVVM.

De Communibus praecipis simplicium
et coniuncti uerborum.

Quae sunt communia praecipia simplici-
um & coniuncti uerborum.

propria et quod iudiana verba .f.

Quid de collocatione sciendum
est?

Ad collocationem quod attinet, verba in hoc genere re-
cte debent esse disposita. Vitanda sunt igitur, quae legiti-
mam collocationem violant: ut est Hiatus orationis, Aspe-
ritas & Confusio de quibus supra dictum est.

Quid de membrij est observan-
dum?

Concludenda oratio debet esse aut concisione verborum id est inci-
pi aut intermissione .f. membrij quae verba Graece hor-
cantur. Aut circumscriptione hoc est Periodo, quibus de
rebus antea quosdam tate ornamenta oratorica praecpta
suerunt tradita .f.

Quae sunt autem vitia quae cum
illa dilucetate pugnant?

Omnia ea, quae obscuram reddunt orationem.

Et sunt primum verba Improperia & Coniuncta.

Deinde, Sententiae quae ambiguitatem habent, aut in
verbis aut in compositione.

Tertio, Nimia breuitas, cum omittuntur ea quae necessa-
ria erant ad rem intelligendam.

Quarto, Prolixitas nimia, cum ea quae necessaria non erant
in orationem assumuntur .f.

CAPITULUM NONVM.

De breui dicendi genere.

Quod est secundum genus
dicendi?

I

II

III

IV

Secundum est breue, vel breuitas q̄ à Grecis dicitur
βριλογία καὶ βραχὺ καὶ βραχὺ καὶ βραχὺ καὶ βραχὺ.

Quid est breue dicendi
genus?

Est forma orationis in qua adhibentur ea tantum q̄
necessaria sunt ad intelligendum. Est enim breuitas
non tam verborum & sententiarum numero, quam ipsa
est estimanda.

Quae sunt praecipua de breui-
tate tenenda?

Prima. Verborum alterum tractationis & tertium
commune, cum diluendi dicendi genere.

Quod est praecipuum
verborum?

Breuitas simplicibus verbis comparatur, non conuulsi-
s, ideoq; uisanda sic sunt ornamenta qua verbis orationem
dilatant: ut sunt. Synonyma, eandem rem, uel eandem
rem, eandem rem & similes: ut. Cuius Rabinus
sua fortuna fundata praesertim atq; optime consuetudo
operis, potestati Regia libidinibus commisit. Hoc breui-
tas diu potest: Rabinus suas fortunas Regi credidit.

Quid de tractatione praecipit?

Semel una q̄ res est dicenda non iterum atq; iterum
repetenda: ideoq; rursus uisanda sunt ornamenta
qua sententias orationem adaugent: diuersi modi sunt
tautologiae, uel eandem rem, eandem rem, eandem rem
& similes: ut. Monco & praedico integra re causam

denūcio, omnes homines DEOSq; fertor dūm potestis
dūm licet, providete ne dūriorem vobis conditionem
s' tabūatū ordinisq; res tro quā ferre possit. Quod
breūiter dici poterat. Caēte nobis à lege magis fratūm.

Quod est præceptū illud
commune cum dilucido
genere?

In breuitate nulli rei nisi ut dilucide dicatur seruicidūm
est. Comparatur breuitas ad efficiendam oratio-
nem dilucidam, ideoq; quā dicta sunt dilucitate ea-
dem in hac breuitate quoq; obseruanda sunt de rez-
borū generib; de compositione, de membrorū disti-
ctione, ea præsertim quā numerū quatuor mem-
brorū non excedit.

CAPIT DE CIMVM.

De probabili dicendi genere.

Autor in hoc capite tertium dicendi genus explicat
quod est Probabile, id quod trib; etiam præceptis
complectitur.

Quod est tertium dicendi
genus.

Tertium dicitur probabile, ad quod tres referuntur
Heterogenis forma in eod; scilicet .s. morata oratio
Heterogena ueritas & diuolut .s. grauitas.

Quod est Probabile dicendi genus?

Probabile genus dicitur, quod est argumentisum & ad fi-
dem faciendam pertinet.

Quae sunt praecipua huius
generis?

Una. Primum verborum secundum sententiarum &
tertium ornamentorum.

Quod est verborum praecipuum

Verba in hoc genere usurpanda sunt in quibus pondus
& auctoritas est Graeci βεβαια λέγειν. Verba
gravia non significatione tantum sed etiam sonu & hi-
mata, ut in rebus gravibus, aut antiquis personis.
Exempli gratia. Portentum et monstrum est esse
aliquem summa specie & figura, qui tantum in ma-
nitate deitatis vicerit, ut propter hoc, Sane si anisi-
mam lucam aspexerit, eos indignissime late pre-
uarit.

Quales sententiae in hoc
genere requiruntur.

Sententiae in hoc genere triplices sunt adhibendae.
Graves scilicet βεβαια probabiles, ερσοφαι, ερροι,
αυ & μορταυ υδεραι,

Quae dicuntur graves senten-
tiae.

Quae de rebus gravibus factae sunt: ut. De Deo. De
Natura. De Republica deq; ceteris rebus in
vita magnis et gravibus: ut. Quis cum Py imma-
talis in eam mentem impulsisset ut homo effamina-
tus fortissimum virum conaretur occidere hodie
Rempublicam non haberemus.

omnia probabiles?

Omnia accommodata sunt opinionibus hominum ac tales
a nullo sumuntur iudicio: ut. Omnis ignorat mali-
mam Plecebram esse peccandi impunitatis spem. Item
Nemo est tam avarus a Maus, qui non aeternam
horum laborum facile praemium esse patiat.

Omnia Morata?

Omnia ad demonstrandas virtutes aut vitia hominum
pertinent: ut. Adnatus sum officio, fidei, misericor-
dia maiorum bonorum exemplo ut omnis hoc laboris
atque officij non ex meo sed ex meorum necessariis
eorum tempore mihi suscipiendum putarem.

Omnia de ornamentis praecipitur?

Ad ornamenta quod attinet, probabile genus dicendi non
nimis comptum atque expositum esse debet. Et ut Ari-
stoteles dicit in Quodlibet Secundo, καὶ αὐτὸν οὐ
καθαρεύουσιν. Naturaliter dicendum est, ac non fi-
ctum. Ratio, est quia simplicitas veritatis pedisse
qua est. Et ut Plato dicit. ἀπὸ τῶν οὐ τὸν ἀκούοντα
ἀπὸ τῶν. Simplex veritatis oratio. Ornatus vero ut
nimis suspectus fit auctori: ut quis timeat oratorem
elaborata sua oratione facium velle dicere.

CAPVI VNDCEM.

De illis tunc dicendi genere.

Quid est quartum Genus dicendi?

Quartum genus illius tunc vocatur a Cicerone & a
Graecis ἁπλοῦς καὶ ὀλίγος nomine

Quid est illustre genus?

Est forma orationis, quae splendidam perspicuitatem habet cum aliqua dignitate, remque consertit plane ante oculos.

Quot sunt praecpta de hoc genere obsequia?

Diligenda sunt verba grauium beuonij de quibus translatata Metaphora & superlata Hyperbola & ad noua adiecta .i. caudata et duplicata caeterum & Errata aduersus et idem significantia buruorquia & ab actione & imitatione non abhorrentia .i. iracundia cum caeteris specialibus his subiectis ornamentis De quibus in prima parte singulis suis loco & ordine dictum sit, non est necesse hoc loco repeti.

Quod est praecptum de membris tenentim?

Agendum est in illustri dicendi genere, oratione periodica .i. longioribus membris atque Periodis. Itaque huiusmodi Periodi nec ordinata, nec uniuersata inueniuntur locis.

Quod est illud praecptum commune cum dilucidum?

Caetera quae dicta sunt de oratione dilucida in hac illustri cadunt omnia. Non enim sine perspicuitate potest illustri oratio confici. Itaque plus gloriando illustre, quam dilucidum quod dilucidum genus, rem ita conatui exponere ut eam auditor intelligat.

flū's tris autem foram. rem ita explicat, ut eam non tantum
intelligat auditor sed propemodum cernere uideatur.

CAPITULUM DODECIMVM.

De suauis dicendi genere.

Quod est quintum dicendi genus?

Quintum et postremum dicendi genus uocatur suauis à Graecis
καλαρὸν ἁρμόδιον, uel ἁρμόδιον. si in concinnitate seu suauitate.

Quid est suauis dicendi genus?

Est forma orationis quae grata accedit auditori & eam quam
uandelectatione ipsius animum mouet.

Quot sunt praecipua de hoc genere
obseruanda.

Omnia. Primum Verborum. Secundum Compositionis.
Tertium membrorum. Quartum ornamentorum. & Quinta
sententiarum.

Quid est praecipuum uerborum?

Quod ad uerba attinet, suauis conficitur oratio elegantia &
incanditate uerborum sonantium & lenium. Adhibenda
sunt uerba & pura & sona incanda & significatione lenia.

Quid de compositione praecipitur?

Compositio uel diuisio suauis esse debet. Flagit rursus hic
tarda sunt quae suauitatem illam compositionis uisitant. ut est
asperitas consonantium & no calium: ut. Sola uirginales casus
Cassandra canebat. Item uacca. Exce amentissima.

Quid de membris est obseruandum?

Oratio in hoc genere circumscripta debet esse non longo am-
 fractu sed ad spiritum vocis apto. si nitidae sunt $\pi\alpha\lambda\lambda\iota\sigma\tau\alpha$,
 sed longiore circumductioes vel ambitus plurimum mem-
 brorum quibus defatigatur spiritus oratoris. Haec enim
 ditorum factis afficiuntur.

Quid hic de ornamentis tenendum?

Ornamenta in hoc dicendi genere accommodanda sunt in
 quibus suavis est concinnitas quorum Celsus Cicero
 his sunt octo precipue.

- I Primam similitudo uerborum $\pi\alpha\epsilon\iota\beta\alpha\beta\iota\beta$ u $\alpha\rho\theta\epsilon\tau\iota\beta$, u
 $\iota\delta\omega\chi\omicron\lambda\iota\alpha$, $\pi\alpha\epsilon\omega\upsilon\iota\omega\beta\iota\beta$, u $\delta\epsilon\upsilon\omega\tau\epsilon\lambda\epsilon\omega\tau\omega\varsigma$ u $\delta\epsilon\upsilon\omega\tau\omega$,
 $\omega\tau\omega\tau\omega\omega\tau\omega\tau\omega$.
- II Verborum aequalitas $\pi\alpha\epsilon\iota\beta\alpha\beta\iota\beta$ u $\alpha\rho\theta\epsilon\tau\iota\beta$ u $\iota\delta\omega$,
 $\chi\omicron\lambda\iota\alpha$.
- III Relatum ad idem uerbum $\xi\epsilon\upsilon\psi\eta\alpha$.
- IV $\nu\epsilon\pi\lambda\iota\kappa\alpha\tau\alpha$ $\epsilon\tau\alpha\rho\alpha\lambda\upsilon\psi\iota\beta$.
- V $\mu\epsilon\tau\epsilon\rho\alpha\tau\alpha$ $\alpha\rho\alpha\lambda\lambda\omega\alpha\iota$.
- VI Coniunctionibus copulata $\xi\pi\omicron\delta\upsilon\beta\omega\tau\omega\delta\epsilon\tau\omega$.
- VII $\delta\iota\sigma\upsilon\lambda\upsilon\tau\iota\omega\beta$ relaxata $\xi\alpha\delta\upsilon\beta\omega\tau\omega\delta\epsilon\tau\omega$.
- VIII $\gamma\epsilon\mu\mu\iota\alpha\tau\alpha$ uerba $\epsilon\tau\alpha\rho\alpha\lambda\upsilon\psi\iota\beta$.

De quibus supra quoque singulis suo loco atque ordine dictum
 est.

Cuiusmodi sententiae in hoc genere
 sunt adhibendae?

Sententiarum genera in uniuersum tria sunt. Quaedam enim
 dicuntur $\delta\iota\delta\alpha\kappa\tau\iota\kappa\alpha$; quaedam u $\delta\epsilon\iota\kappa\tau\iota\kappa\alpha$; quaedam $\delta\epsilon\omega\kappa\iota\tau\iota\kappa\alpha$ u $\delta\epsilon\omega\kappa\iota\tau\iota\kappa\alpha$,
 u $\delta\epsilon\omega\kappa\iota\tau\iota\kappa\alpha$. Omnia sunt sententiae $\delta\iota\delta\alpha\kappa\tau\iota\kappa\alpha$.

Oratio in docendo aut explicando causa occupantur, ac tales ad probabile dicendi genus magis quam ad suave sunt accommodatae. Oratio nominantur iudicis.

Oratio ad exprimendos personarum mores facit ac tales sunt aptae suavitati maxime, cum ipsius exprimunt mores amabiles & ex liberati animo profectos, adiuncta laude ipsorum et auditorum.

Oratio dicuntur iudicis.

Oratio ad movendos auditores directae sunt, ac tales ipso motu suavitatem ac voluptatem afferunt ac sumuntur ab ipsis rebus ad promovendam idoneis quia sunt tria sunt genera.

suavis.

suavitatem &
Locum.

Sunt praeterea suavitatem etiam actio Oratoris & varia orationis inflexio cui alia quoque servantur ornamenta: ut ^{anacrostichis} Anacrostichis, Epigrammata Interrogationes & ceteras dissimulationes & sub qua vel similia ornamenta quae in eundem orationem reddere possunt.

Capitulum decimum tertium.

Quod est illud alterum Elocutio, nisi genus?

Alterum est versum atque mutatum, quod Graeci non dabunt, sed totum perfectum est ex Oratorum officina.

Quod est præceptum generale
de hoc genere tenendum?

Totum hoc genus Eloquendi situm est in commutatione uerborum,
& uerborum uel simplicium uel conuincitorum. Itaque & hic speci-
alia præcepta, primam simplicium uerborum, deinde & conuinc-
itorum erant consideranda.

Quomodo fit illa commutatio
in uerbis simplicibus?

In simplicibus uerbis sic est instituenda commutatio, ut aut
Uerbo dilatetur aut in uerbo contrahatur oratio.

Quomodo Dilatatur Uerbo?

Duobus iterum modis. Aut enim explicando, aut assumendo.

Quomodo Explicando?

Cum pro uno uerbo collocantur plura, quæ rem factis explicat.
atque hanc rationem Graeci *παραλέγουσιν* uocant: ut, Cum pro
impio dicitur, qui nullam uim selestem numerat, uirum expli-
cat.

Quomodo assumendo?

Cum ad rem propositam extrinsecus alia assumuntur quæ rem
illam illis trahunt. hanc orationem Graeci *παραθέτουσιν* uocant:
ut quod dici poterat. Vim uero repellere licet omnibus. dicitur
à Cicerone. Itaque est ratio doctis & necessitas Barbaris
& nos gentibus. & feris ipsa natura præscribit, ut ore
uim semper quæcumque opt possint, à corpore, à capite, à
uirtute sua propularent.

Estne uero talis simplex
assumendi & dilatandi
di ratio.

Non sed uaria est. Nam ad genus assumuntur species, ad totum partes, ad infinitum infinitum ad substantiam accidentia ad rem propositam circumstantia personarum locorum, temporum causarum. Itemque accidentia & consequentia ad quae honorem eiusque rationem atque argumentum. Expolitio ipsius argumenti & amplificatio per contraria, similia, comparata, exempla, sententias & ceteras quae ad orationis copiam & uarietatem faciunt.

Quomodo rursus oratio contrahitur
in uerbum?

Quando reuocantur ea quae faciunt ad orationem dilatandam idque fit
potissimum quatuor modis.

Quis est Primus?

Primus est, cum definitio reuocatur ad unum uerbum & definitum ponitur pro tota definitione ut qui nullam uim sceleris habet. Quis tunc uerbo dicitur impius: pro gratia paternitatis & uoluntate bonorum qui abdomini suo natus est non laudi & gloria breuiter dicitur intemperans.

Quis est Secundus?

Secundus modus est, cum asperita uerba reuocantur: ut. Hoc & ratio doctis & necessitas Barbaris & mos gentibus & feris ipsa ratio. Pro his diu grauius potest. Omnibus licet uim uis repellere.

Quis est Tertius?

Tertius est, cum ea, quae copiose prius tractata fuerant in circuitibus & breuiora membra rediguntur: id quod plerumque fit post longas argumentationes & in perorationibus cum in breuem summa rediguntur ea, quae copiosius dicta fuerant. ut. Vos ferotus liberos hac lege esse uoluit populus nunquam alligauit, soluti tunc

conuenientis ne constructi difcedatis caeete.

Quis est quartus?

Quartus est, cum in coniunctione fit unum uerbum ex duobus
in quod iterum sex rationibus solet accideri: primum abiectione
coniunctionis: ut. Meserij hoc audientes probauerunt: quod
dicitur. Meserij hoc audierunt & probauerunt. Deinde, Compo-
sitione: ut. Parricida pro patris percussore. Tertio, Diminutione:
one: ut. Oratorum pro magna oratione: Quarto per praesentiam
& contrariam: ut. Inimicus pro non amico, Insipiens pro
minime sapiente: Quinto per particulas, quae uerba augendi aut
intendi habent: ut. Terribilissimus pro admodum terribili. Sex-
to per grauiora uerba: ut. Furor, pro malo consilio, peris
pro pernicioso. &c.

Quomodo iam in coniunctis uerbis
est institienda commuta-
tio?

In coniunctis uerbis collocationis tantum & ordinis non autem
ipsorum uerborum est obseruanda commutatio.

Quotuplex est ille ordo?

Triplex. Alius enim ordo directus est, alius indirectus &
alius mixtus.

Quid est ordo directus?

In qua natura ratio habetur & singula eo exponuntur ordine
quem res ipse postulant: ut. Veterem amicum suum & studia
num, amantem obseruantem suum conturbis imperis capi,
ditatum atq; iactantem & experientia patrimoni amplifcandi
labentem caput, conuere non sinit, fultet & sustinuit & hanc

Quid est Indirectus?

Indirectus vel inuersus est ordo dicitur, quando illa collo catio inuertitur atque immutatur: ut Me recusat & rapit Cras Pompei sapientissimi et iustissimi uiri consilium qui profectus nec in ista sua prelatet ee, quem rem sententis iudicium eundem telis militum dederet, hac sapientie temeritatem conata, se multitudinis auctoritate publica armaret.

Quid mixtus ordo?

Mixtus est, in quo alia directe alia indirecte proponuntur. ut si me autem y contenderunt, qui apud me & amicitia & bene filijs & dignitate plurimum possunt quorum nec benevolentia ignorare nec auctoritatem aspernari nec uoluntatem negligere debeam.

De actione aut pronuntiatione.

Quoniam est quarta pars in officio Oratoris?

Quarta pars est actio sine pronuntiatione, quia a Graecis dicitur: actio appellatur.

Quid est actio?

Est uocis & motus corporis decora moderatio quae ueritate sua probabiliora, aut certe grauiora reddit quae dicuntur.

Quod est praecipuum generale actionis?

Actio cum rerum & uerborum momenti commutanda est. f. Quale genus orationis est rebus atque uerbis falsis est etiam

accommodanda actio.

Quotuplex est illa vox?

Est triplex. Alia magna alia firma & alia mollis.

Quae dicitur magna vox?

Vox magna Graecis vocatur Boni est quia aures adim,
flex auditorum estq; donum natura. Arte autem & preceptis
non comparatur.

Quae firma?

Firma Graecis dicitur Boni est cuius magnitudo continua
tur semper, est aequalis. Et hoc partim a natura suppletur
partim cura & exercitatione augetur. Atq; de hac praecipit
ut in principio sedata sit, ut intermissa longiusculis intervalis
ut ne sint acclamationes acatae, ut ne uno spiritu continenter
multa pronuncietur, sed necessitudo ad bibentem remissione & in
spiratione.

Quae nam nominatur mollis vox?

Mollis vox Graecis dicitur pueri Boni quae flexibilis est &
pro dicentis voluntate grauior fit aut remissior atq; hac potissi-
mum exercitatione atq; exemplis apta redditur & laudabi-
lis. Occupatur autem aut in sermone hoc est oratione remissa
& quodeterna locutioni simili aut in contentione hoc est oratione
acri & clamorosa quales fere in confirmando aut refutando solent
duberi. Aut denique in amplificatione hoc est oratione Patetica
ad motum aliquem: ut. Francidiam aut misericordiam audi-
toris exortandam accommodata.

Quotuplex est ille

motus corporis
ni J.

Duplex. Aut enim in vultu consistit. Aut in reliquo corporis gestu.
 Oñalis in vultu motus quæritur.

In vultu dicentis, primum verecundia apparere debet, quæ benevolentiam præcipue conciliat. At impudentia omnis est odiosa. Deinde de reo verimonia eiusdem hoc est virtutis & prudentiæ debent apparere indicia, ne solida verecundia aut illiberalis ex videatur.

Quid in gestu reliquo tenendum est?

In gestu ac motu corporis nervitas moderata requiritur, non nimia aut illiberalis, qualis est histionum aut imperitorum sanctorum.

Estne vero nobis motus idem servandus?

Non. sed ut vis verbi atque verborum accommodanda est sic etiam vultus, adus est motus, ut cum oratoris genere consentiat, eiusque vim ac naturam consequatur.

De Memoria.

Quæ est quinta pars in officio Oratoris?

Quinta at postrema pars est Memoria quæ à Graecis *μνήμη* nominatur.

Quid est Memoria?

Est firma animi rerum & verborum perceptis & recordatio. Et ut Cæro dicit. Est veluti cæcos et thesaurus cæcatorum quatuor partium.

Quotuplex est Memoria?

Duplex. Naturalis & artificiosa.

Quæ dicitur Naturalis memoria?

Quæ nostri animis à natura est insita. simulque cum cogitatione nata.

Quæ artificiosa.

Omnis arte & industria hominum conformatur.

Omnis modis hoc efficitur.

Tribus praecipue. Primum locis et imaginibus, quae memoriae confectis, o, literaturae similis est. Ad quam efficiendam primum loci tanquam tabulae vel chartae conformantur deinde in illis locis Imagines finguntur, quae de rebus dicendis nos admonent. Secundo artis & praecipuorum observatione, cum videlicet oratione habenda diuisi tractantur, in certa capita Argumentationum, numerum, Figuras vel ornamenta, Periodos, Amplificationes Expositiones, & caetera de quibus in arte praecipitur. Tertio & postremo Exercitatione sola plurimum potest & sine qua naturalis memoria non unquam intercedit.

FINIS

Aboluitur est
sua litera feliciter
omnino col: dte
Anno 18 oct.

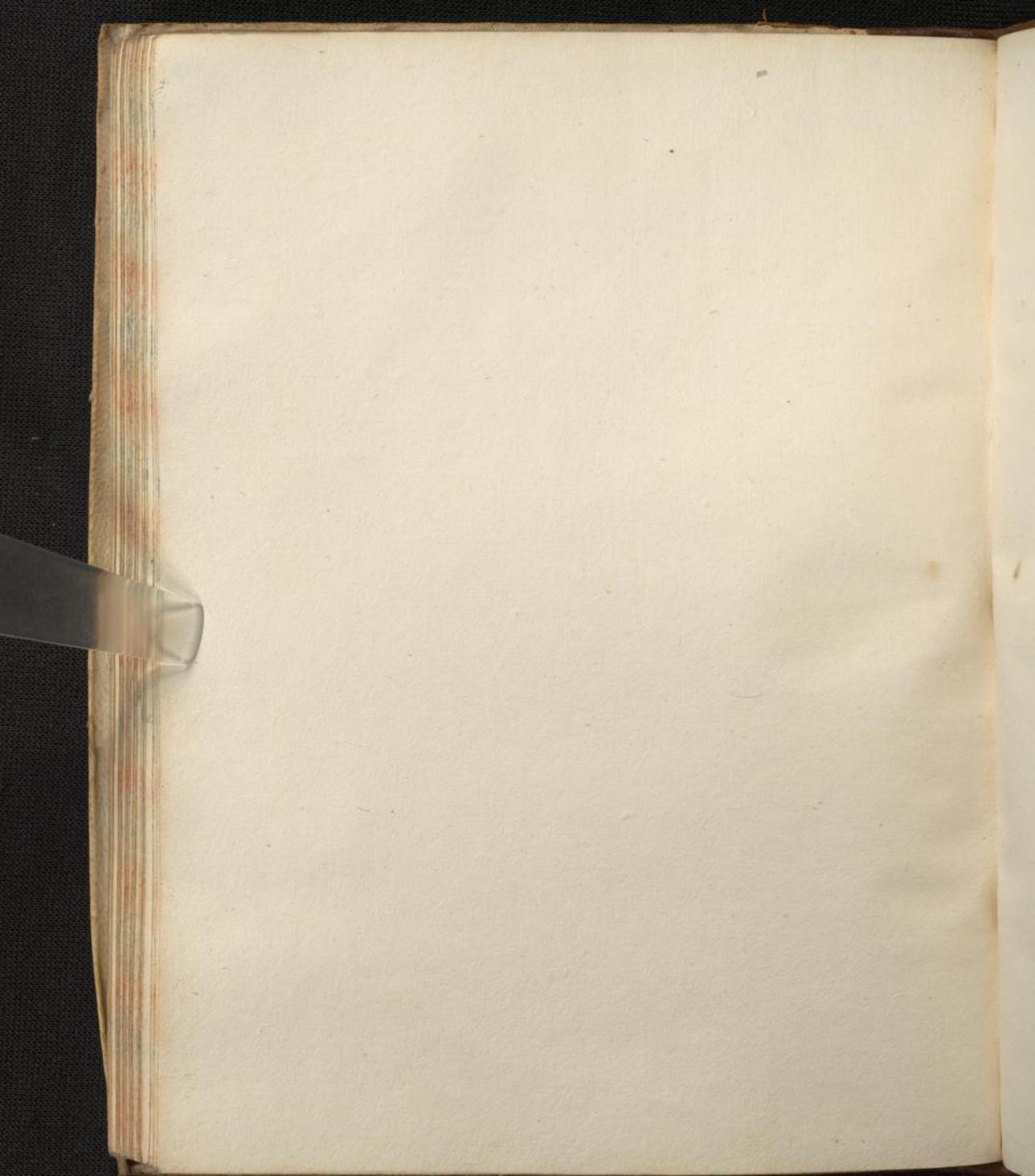

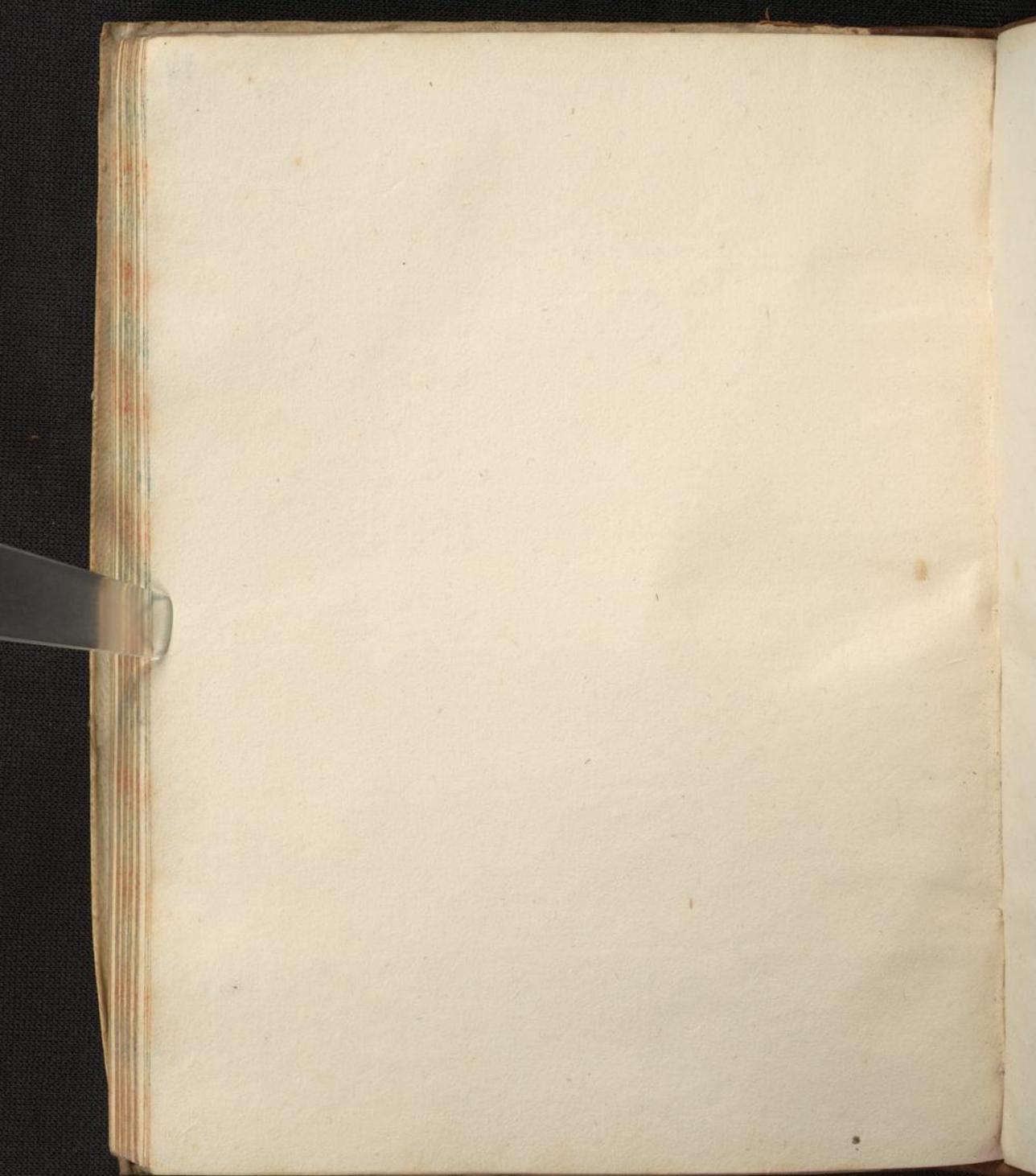

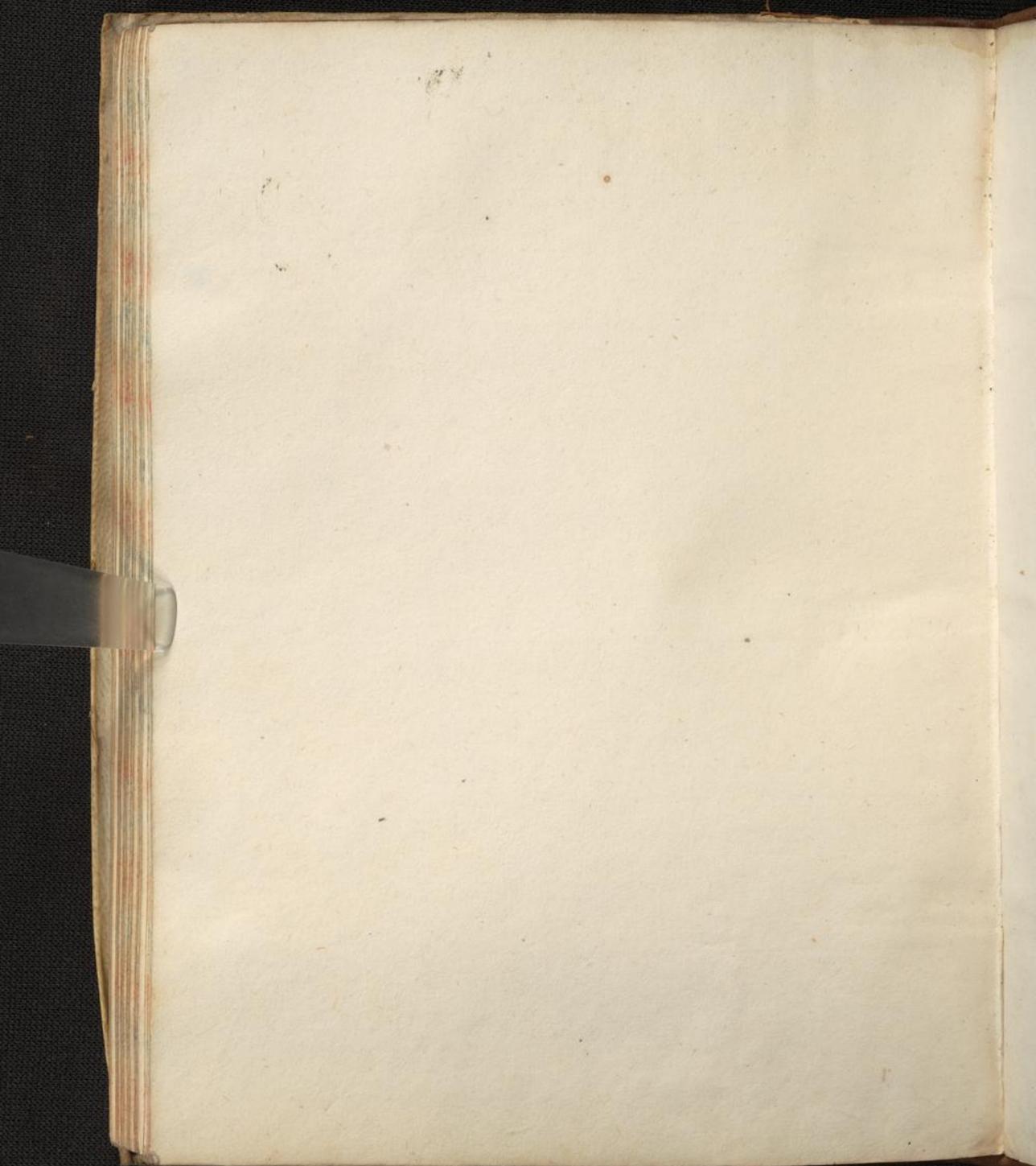

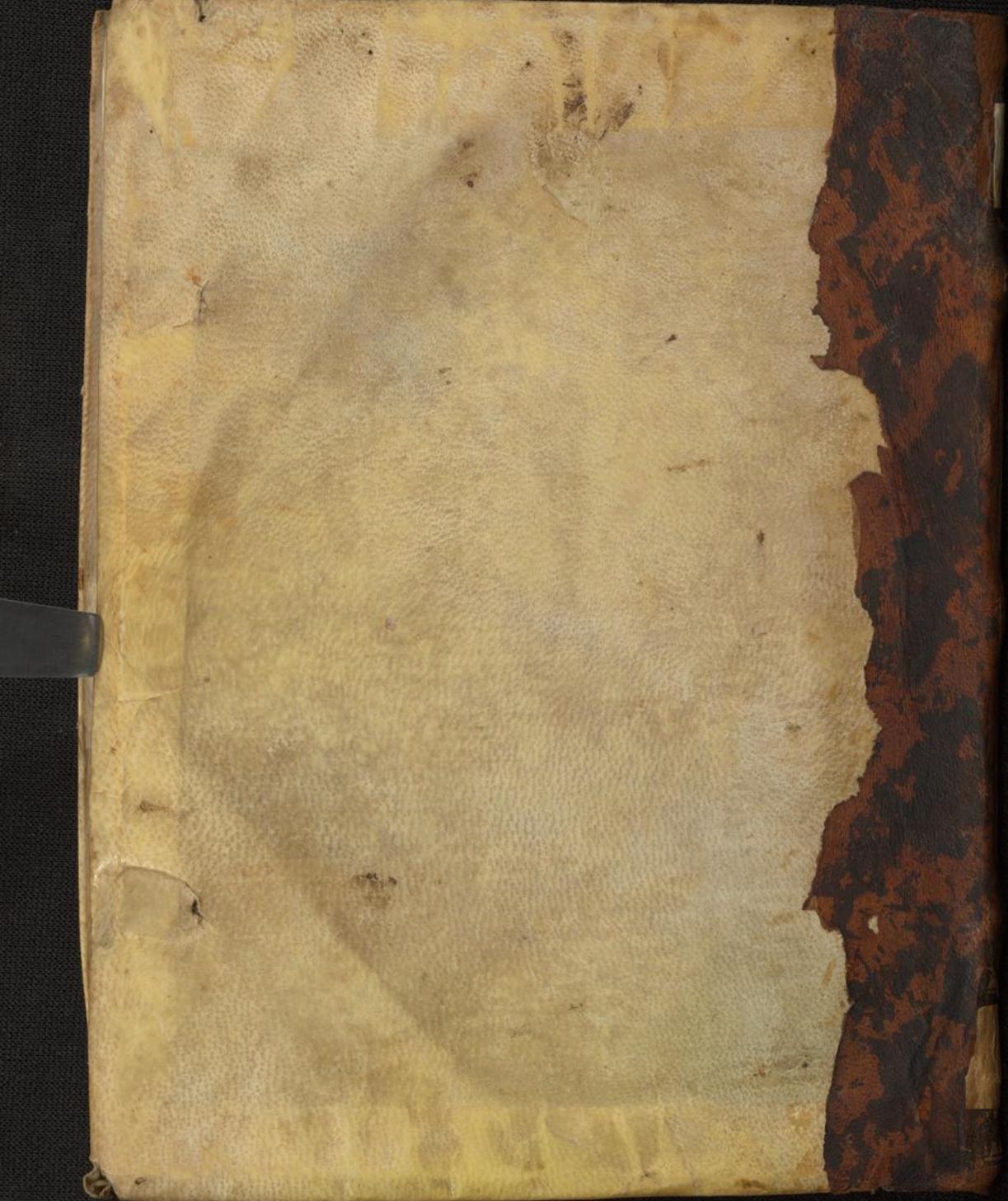

a. 1588

